

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

JURIDISKĀ FAKULTĀTE

Civiltiesisko zinātņu katedra

NOTARIĀLA AKTA UN ZVĒRINĀTA NOTĀRA

TAISĪTA APLIECINĀJUMA IZPRATNE

BAKALaura DARBS

Autore: Liene Dūdo

Studentu apliecības Nr.: Id09176

Darba vadītājs: Dr. iur. L.Damane

RĪGA 2013

ANOTĀCIJA

Ievērojot šajā darbā izvirzītos mērķus, darbā tiek raksturota notariāta loma tiesību sistēmā, gūstot priekšstatu par notariāta sistēmas saturu un funkcionalitāti, kā arī analizēta zvērināta notāra tiesiskā koncepcija un noteikts, autoresprāt, būtiskāko notariālo darbību saturs.

Zvērināta notāra darbība ir nepieciešama, lai sabiedrībā pastāvētu dokuments, kam ir īpašs spēks, kas dod zināmu drošību ne tikai dokumentā iesaistītajām pusēm, bet arī trešajām personām.

Šobrīd lielākā daļa sabiedrības neizprot sniegto notariālo pakalpojumu būtību, t.i., sabiedrība nepareizi pielieto terminoloģiju un sabiedrībā nav izpratnes par nosacījumiem, kādā veidā attiecīgais dokuments ir jāsigatavo vai jāapliecina. Tādēļ viens no svarīgākajiem pētījuma mērķiem darbā ir noteikt notariālo dokumentu kopumu, analizēt notariālā akta un zvērināta notāra taisīta apliecinājuma terminoloģiju atbilstību publiska dokumenta mērķim, kā arī noteikt to atšķirīgās savstarpējās iezīmes.

Būtiski ir nošķirt notariālā akta un zvērināta notāra taisīta apliecinājuma vērtību, veidot pareizi izpratni par dokumentu dažādo tiesisko seku iestāšanos.

Analizējot darbā pētāmos jautājumus, autore secina, ka Latvijas sabiedrības neizpratne notariālo dokumentu nošķiršanā ir radusies pastāvošās terminoloģijas nepilnību cēlonī. Līdz ar to darbā tiek noteiktas notariālā akta un zvērināta notāra taisīta apliecinājuma atšķirības, ar nošķiršanu saistītās problēmas, kā arī piedāvātas pastāvošā regulējuma pilnveidošanas iespējas. Autore rosina izstrādāt jaunu notariāta regulējumu, kas būtu precīzāks arī saturā.

Darbā tiek izanalizēti vairāki jautājumu bloki, īstenojot katrā no četrām nodaļām sasniedzamo mērķi.

Atslēgvārdi: notariāla akta saturs, īpašības un atšķirības.

ANNOTATION

Taking into account the objectives set, sworn notary's role within the legal system is described in the paper, giving an idea of the notary system content and functionality, as well as the analysis of the legal concept of a notary public and defined the essential content of the notary by the author.

Sworn notary is required for document in public with a special legal power giving certain security not only to the parties but also third parties.

At present, most of the public does not understand the nature of provided services by notary, ie, the public uses the wrong terminology and has not a clear understanding of the conditions in the form of the document is prepared or certified. Therefore, one of the most important aims of the survey work is to determine a body of notarial documents, analyze notarial act and handed notary public certification terminology with the purpose of the document, and to determine the differences between the features.

It is important to distinguish between the notarial act and value of sworn notary's handed proof, creating an accurate understanding of the documents of the various legal consequences.

Analyzing the work of research issues, the author concludes that the Latvian public lack of understanding notarial document is due to segregation of the existing terminology failures. Consequently, the paper describes differences between notarial act and notary handed the certificate differences with separation-related problems, as well as propose an opportunity for improvement of existing regulation. The author calls for a new framework for notaries to be more accurate in the content.

The paper analyses a number of blocks of questions, reaching the target set in each of four sections.

Keywords: content of notarial act, qualities and distinction.

SATURS

SATURS	4
IEVADS	5
1. NOTĀRA UN NOTARIĀTA LOMA TIESĪBU SISTĒMĀ.....	7
1.1. Latīņu tipa notariāta būtība un pazīmes.....	7
1.2. Zvērināta notāra tiesiskā koncepcija.....	12
1.2.1. Zvērināts notārs kā amatpersona	12
1.2.2. Zvērināts notārs kā brīvās profesijas pārstāvis	15
1.3. Notariālo darbību saturs.....	21
2. ZVĒRINĀTA NOTĀRA TAISĪTA APLIECINĀJUMA IZPRATNE	24
3. NOTARIĀLA AKTA IZPRATNE UN SATURS	28
3.1. Notariāls akts kā gribas izpaušums darījumā	29
3.2. Notariālā akta trūkumi	33
4. NOTARIĀLĀ AKTA IZSTRĀDES POSMI.....	36
KOPSAVILKUMS	41
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN JURIDISKO AKTU SARAKSTS.....	43

IEVADS

2013.gads Latvijas notariātam ir ļoti nozīmīgs, jo aprit divdesmit gadi, kopš tā darbības atjaunošanas. Latvijas notariāts ir kļuvis dinamisks, progresīvs, inovatīvs, ar vēlmi attīstīties, pilnveidoties un arī ar spēju to veikt ātri, kvalitatīvi un mērķtiecīgi.¹

Tiesu varas sastāvā Latvijā funkcionē tāds svarīgs un demokrātiskā valstī nepieciešams preventīvās tiesvedības institūts kā notariāts, kas šobrīd Latvijas tiesību sistēmā ieņem arvien nozīmīgāku lomu. Tas nozīmē, ka notariāts ir cieši saistīts ar valsti un sabiedrību, jo valstij ir pienākums nodrošināt tādu tiesību aizsardzību, kas garantē sabiedrisko un privāto mieru, savukārt sabiedrībai šāds institūts ir jāizlieto savu ekonomisko un tiesisko interešu apmierināšanai. Notariāta saturu veido zvērinātam notāram piešķirtās tiesības veikt notariālās darbības.

Šobrīd lielākai daļai Latvijas sabiedrības ir pārliecība, ka jebkurš notāra apliecināts dokuments nodrošina identiskas tiesiskas sekas, neatkarīgi no tā, vai tas ir notariāls akts vai zvērināta notāra taisīts apliecinājums. Pamatojums par šādi pastāvošu maldību ir gūts arī prof. Dr. iur. Sanitas Osipovas pētījuma „Latvijas notariāta funkcijas un tā sniegtās juridiskās palīdzības pieejamība, to izvērtējums”² rezultātos, kā arī pieejamos interneta resursos. Vienlaikus analizējot Latvija zvērinātu notāru padomes norādītos statistikas datus par veiktām notariālām darbībām laika posmā no 2008.gada janvāra līdz 2013.gada aprīļa mēnesim,³ autore gūst pārliecību sava darba aktualitātei – nepieciešams ir juridisks skaidrojums par notariālo darbību satura atšķirībām un to dažādām tiesiskajā sekām. Jāatzīmē, ka attiecīgais jautājums par notariālā akta un zvērināta notāra taisīta apliecinājuma izpratni tiesu praksē Latvijā ir maz pētīts, līdz ar to ir vērojamas atšķirīgas tendences, izlemjot līdzīga rakstura lietas.

Ir būtiska atšķirība vai darījuma dalībnieki izvēlas slēgt darījumu notariālā akta formā vai notariāli apliecināt tikai abu pušu paraksta īstumu.

Pētījuma objekts šajā darbā ir notariālo darbību atšķirību noteikšana. Vienlaikus svarīgi noskaidrot zvērināta notāra statusu un nozīmi Latvijas institucionālajā sistēmā, kā arī notariālā akta būtību – īpašo statusu un spēku, kāds paredzēts Latvijas normatīvajā regulējumā. Saskaņā ar Notariāta likumā noteikto zvērināti notāri ir tiesu sistēmai piederīgas personas, kuras pastāv pie apgabaltiesām un pilda viņiem likumā noteiktos pienākumus, amata darbībā zvērināti notāri pielīdzināti valsts amatpersonām, turklāt zvērināts notārs amata darbībā pakļauts vienīgi likumam

1 Litvins G. Atjaunotajam Latvijas notariātam – 20 gadi. Notikums. Jurista vārds, 2013, 26.marts, Nr.12 (763). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=auth&id=255637> [aplūkots 2013.gada 5.maijā].

2 Osipova S. Latvijas notariāta funkcijas un tās sniegtās juridiskās palīdzības pieejamība, to izvērtējums. Pētījums. 143. lpp. Pieejams: <http://www.tm.gov.lv/lv/ministrija/imateriali/petijumi.html> [aplūkots 2013. gada 25.martā].

3 Skatīt darba pielikumu Nr1.

un pilda savus pienākumus kā neatkarīgs, neitrāls fizisko un juridisko personu civilo tiesību un likumisko interešu nodrošinātājs.

Lai izpētītu notariālā akta un zvērināta notāra veiktā apliecinājuma izpratni, tiek izvirzīti sekojoši uzdevumi:

- Raksturot latīņu tiesību sistēmu;
- Analizēt latīņu tipa notariāta pazīmes;
- Izpētīt notāra atbilstību veikt notariālās darbības;
- Noskaidrot notariālā akta jēdzienu, būtību un saturu;
- Noskaidrot zvērināta notāra veikta apliecinājuma jēdzienu, būtību un juridisko nozīmi;
- Analizēt notariāla akta un zvērināta notāra veikta apliecinājuma atšķirības.

Darba izstrādes procesā tiks izmantotas vairākas zinātniskās pētniecības metodes: pētīšana, piemēram, lai iepazītos ar nepieciešamajiem faktiem, analīze, lai rastu skaidrību interesējošajā jautājumā, salīdzinošā metode, izmantojot to zvērināta notāra kā tiesu sistēmai piederīgās amatpersonas amata salīdzinājumam ar tiesneša amatu, gan, piemēram, salīdzinot notariālā akta pazīmes ar notāra taisīta apliecinājuma pazīmēm, izmantota arī induktīvā metode, darbā atvasinot vispārinātus secinājumus. Analizējot zvērinātu notāru darbības normatīvo regulējumu izmantotas gramatiskā, sistēmiskā un teleoloģiskā interpretācijas metodes.

Darbā tiks analizēts galvenokārt Notariāta likums saistībā ar citiem normatīvajiem aktiem. Kā tiesību avoti tiek izmantoti arī Latvijas Republikas Augstākās Tiesas un Satversmes Tiesas prakses apkopojumi. Papildus autore izmanto dažādu literatūru, kas atspoguļo izvēlēto tēmu un publikācijas no pieejamiem interneta resursiem, kā arī izmanto iepriekš veiktos pētījumus un informatīvos ziņojumus. Pētījuma ietvaros ir saņemta Latvijas zvērinātu notāru padomes izpilddirektores Vijas Pizičas konsultācija.

Secinājumos būs izteikti svarīgi atzinumi, kas tiks konstatēti darba izstrādes procesā, kā arī piedāvāti grozījumi dotajā regulējumā, kuri analizēti un pamatoti darbā.

1. NOTĀRA UN NOTARIĀTA LOMA TIESĪBU SISTĒMĀ

1.1. Latīņu tipa notariāta būtība un pazīmes

Šobrīd pasaulē pastāv divi atšķirīgi notariāta pamatveidi: latīņu tipa notariāts un anglo-sakšu tipa notariāts. Pamats šādam notāru tipu iedalījumam ir pasaulē pastāvošās divas galvenās tiesību sistēmas: anglo – sakšu jeb paražu tiesības „comon law” un normāņu- ģermāņu jeb rakstītās tiesības „civil law”.

Nosaukums „latīņu” tipa notariāts nozīmē to, ka šāds notariāts ir sācis veidoties uz romiešu tiesību principiem. Kā pirmā notāra vēsturiskā funkcija avotos ir norādīta „rakstvedis”⁴, kas attīstības gaitā ir krietni pilnveidojies un šobrīd balstās uz notāra galveno funkciju - publisku aktu taisīšanu un apliecināšanu, tā pierādījuma spēku un izpildu spēku. Notārs, apliecinot šādu dokumentu, uzņemas pilnu atbildību par to ko ir sastādījis un apliecinājis.

Salīdzinājumam, anglo-sakšu tipa notariāts balstās uz paražu tiesībām, mutvārdu pierādījumiem, līdz ar to notārs neuzņemas atbildību par sastādīto dokumentu. Jebkuras domstarpības tiek risinātas tiesā, kur galveno lomu spēlē liecinieku liecības un tiesu prakse. Šāda tipa notariāts ir ASV, Lielbritānijā.⁵

Notariāts ir iestāžu kopums, kuras ir kompetentas veikt notariālās funkcijas⁶, proti, taisīt notariālos aktus un apliecinājumus, apliecināt juridisku faktu, kā arī veikt citas Notariāta likumā paredzētās darbības un sniegt saviem klientiem, kuras vēršas pie zvērināta notāra tā prakses vietā, juridisko palīdzību: izskaidro tiesības, informē par likumu, kā arī pie nepieciešamības informēt par tiesu praksi un teoriju.

Zvērināts notārs ir persona, kas veic augstāk uzskaitītās notariālās darbības, lai saskaņā ar likumu neitrāli fiksētu un nodrošinātu personu civilās tiesības un likumiskās intereses.⁷ Latīņa tipa notariātā notārs ir kvalificēts jurists, kurš piešķir dokumentam publisku ticamību, palīdz pusēm dokumenta sastādīšanā.⁸

4Šermukšnis I. Par notāru vietu tiesiskā valstī, 1996, 5.janvāris, Nr.1 (15). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=DOC&id=36818> [aplūkots 2013.gada 14.maijā].

5International Union of Notaries. Pieejams:

http://uinl.net/notariado_mundo.asp?idioma=ing&submenu=NOTAIRE [aplūkots 2013.gada 14. maijā].

6[b.a.] Juridisko terminu vārdnīca. Rīga: Kamene, 2000, 122.lpp.

7Turpat, 122.lpp

8International Union of Notaries. Pieejams:

http://uinl.net/notariado_mundo.asp?idioma=ing&submenu=NOTAIRE [aplūkots 2013.gada 14. maijā].

Caurskatot prof. Dr. iur. Sanitas Osipovas veikto pētījumu „Notariāta ģenēze un evolūcija Latvijā viduslaikos un jaunajos laikos”⁹, kā arī grāmatu „Ieskats Latvijas notariāta attīstībā”¹⁰ autore secina, ka latīņu notariāts ir institūcija ar lielām profesionālajām tradīcijām.

Gadsimtu gaitā, attīstoties valsts un juridiskas drošības principiem, notariāts šobrīd ir kļuvis par nozīmīgu valsts pārvaldes sastāvdaļu. Notariāta institūts romāņu-ģermāņu tiesību saimē darbojas kā tiesiskuma realizācijas papildu garants un stabilizētājs, kas balstās uz notāra darbības publiskumu un neatkarību. Notariāta būtība ir garantēt mieru un atrisināt strīdu pirms strīds vēl nav sācies, panākot, ka darījuma puses ir apmierinātas ar gala rezultātu.

Latīņu tipa notariāts kontinentālās Eiropas tiesību sistēmā nodrošina civiltiesisko darījumu pusēm vairākas priekšrocības. Kontinentālās Eiropas tiesību sistēmas galvenā pazīme ir likums kā galvenais tiesību avots. Likums nosaka minimālās prasības jebkura darījumu formai, saturam un līdz ar to arī spēkā esamībai. Latīņu tipa notariāta uzdevums ir uzraudzīt likuma prasību ievērošanu un izskaidrošanu darījumu pusēm.

Lai notariāts funkcionētu efektīvi no valsts puses ir nepieciešams nodrošināt notariātam sekojošas garantijas: 1) spēkā esošas tādas procesuālas tiesību normas, kas notariālam dokumentam piešķir īpašu nozīmi un priekšrocības pierādījumu jomā; 2) spēkā esošas tādas materiālo tiesību normas, kas nosaka obligātu notariālu formu gribas izpaudumu fiksēšanai; 3) nodrošināt publiskas valsts reģistrācijas sistēmas, kurās noteiktā kārtībā tiek dokumentēti īpaši svarīgi notikumi un fakti īpašuma tiesību, uzņēmējdarbības un citās jomās (īpašuma tiesību rašanās un izbeigšanās uz nekustamajiem īpašumiem, uzņēmuma rašanās un izbeigšanās u.tml.) un kuru publiskās ticamības nodrošināšanai tiek izmantoti notariāli apliecināti dokumenti.¹¹ Ja valsts nav izpildījusi iepriekšminētos priekšnoteikumus, tā tiesiskās kārtības nodrošināšanai neizmanto pašas radītu efektīvu līdzekli - notariāta sistēmu. Tas, cik daudz priekšnoteikumu valsts ir radījusi notariāta efektīvai funkcionēšanai, liecina par to, cik tālu sabiedrība tikusi savā ceļā uz tiesisku valsti.¹²

Ievērojot pētījuma metodiskos norādījumus un saturisko ierobežojumu, autore šajā darbā izvērsti neskatīs notariāta attīstību. Vien iezīmēs, autoresprāt, būtiskākos notikumus: 1) Pirmie notāri Latvijā parādās 13.gadsimtā līdz ar vācu krustnešu ierašanos. Šajā laikā attīstās būtiskākās notāra darbības iezīmes, kas raksturo arī mūsdienu notariātu - notāra darbības publiskums un neatkarība.¹³ Latvijas notariāta vēsture līdz pat 18.gadsimtam saistās ar Vācijas un visas

9Osipova S. Notariāta ģenēze un evolūcija Latvijā viduslaikos un jaunajos laikos. Pieejams: <http://latvijasnotars.lv/site/docs/2007/10/16/Notariats-11082003.pdf>. [aplūkots 2013.gada 14.maijā]

10Ieskats Latvijas notariāta attīstībā. Latvijas Zvērinātu notāru padome. Rīga: Mans Īpašums, 1998.

11Šermukšnis I. Par notāru vietu tiesiskā valstī, 1996, 5.janvāris, Nr.1 (15). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=DOC&id=36818> [aplūkots 2013.gada 14.maijā].

12Turpat.

13Osipova S. Notariāta ģenēze un evolūcija Latvijā viduslaikos un jaunajos laikos. Pieejams: <http://latvijasnotars.lv/site/docs/2007/10/16/Notariats-11082003.pdf>. [aplūkots 2013.gada 15.maijā].

kontinentālās Eiropas notariāta vēsturi;¹⁴ 2) 18.-19. gadsimts iezīmējas ar tiesu un tiesību sistēmas maiņu Latvijas teritorijā, notariāts kļūst par tiesu sistēmas neatņemamu sastāvdaļu. Tam par iemeslu ir Latvijas novadu pakāpeniska nonākšana Krievijas ietekmē un sastāvā,¹⁵ 3) 1866. gadā Krievijā tika izveidots Likumu par notariātu, kas tika izstrādāts uz triju Rietumeiropas valstu - Francijas, Austrijas un Bavārijas - notariāta tiesību bāzes. Šajā laikā notāru funkcijas tika sašaurinātas, daļu dokumentu nododot apliecināšanai valsts iestādēm. Tas tika darīts, lai nostiprinātu Krievijas varu Latvijā; 4) Krievijas "Notariāta nolikums" nedaudz tika pārstrādāts 1914.gadā un tas bija spēkā Latvijā arī pēc neatkarīgas valsts nodibināšanas - līdz pat 1937. gadam;¹⁶ 5) 1937.gada 14.decembrī Latvijā tika pieņemts jauns Notāru likums, kura izstrādē tika ņemtas vērā tā laika progresīvākās iezīmes Eiropas valstu likumdošanā par notariātu.¹⁷ Latvijas notariāta sistēma vēsturiski vienmēr ir bijusi cieši saistīta ar citu valstu notariāta sistēmām, tā nav tikusi radīta kā novatorisks veidojums, bet gan balstoties uz Eiropas valstu pieredzi un gadsimtus ilgām paražām.¹⁸ Juridiskajā zinātnē šādu tiesību aizgūšanu identificē kā tiesību recepciju. 6) Latvijā latīņu tipa notariāts nevis attīstījās līdztekus visai tiesību sistēmai, bet pēc ilgāka pārtraukuma tiesību sistēmā tika ieviests atkārtoti. Latvijas Republikā notariāta reforma tika īstenota 1993.gada 1.jūnijā, kad Latvijas Republikas Augstākā Padome pieņēma likumu „Par Latvijas Republikas 1937.gada Notāru likuma spēka atjaunošanu un grozījumiem un papildinājumiem tajā”.¹⁹

Lai labāk būtu saprotama latīņu notariāta institūta būtība un nozīme, autore piedāvā noskaidrot notariāta saturu, kā arī izvērtēt tā pazīmes un iezīmes, kas raksturo Latvijas notariāta piederību latīņu tipa notariātam.

Latīņu tipa notariātu raksturo sekojošas pazīmes: 1) zvērināta notāra tiesības vienlaicīgi sniegt kā sabiedriskos, tā arī juridiskos pakalpojumus; 2) notariāla akta radīšana (taisīšana un apliecināšana); 3) zvērinātu notāru obligāta apvienošanās koleģiālās apvienībās;

Pirmā notariāta pazīme, kuru autore iezīmē ir notāram piešķirtās tiesības vienlaikus sniegt gan sabiedriskos pakalpojumus, gan juridiskos pakalpojumus.²⁰ Ar sabiedriskiem pakalpojumiem autore vēlas apzīmēt notariāta institūtam uzliktos pienākumus, kuri pēc savas būtības ir sabiedrībai svarīgi un nepieciešami un valstij ir pienākums tos sabiedrībai nodrošināt. Šāds sniegto pakalpojumu tandēms atvasina visu pārējo latīņu tipa notariāta pazīmju kopumu.

14Orlovska S. Eiropas Savienība un Latvijas notariāts. Jurista Vārds, 2003. 23. decembris, Nr. 46 (304). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=DOC&id=82362> [aplūkots 2013.gada 16.maijā].

15Turpat.

16Turpat.

17Turpat.

18Turpat.

19Turpat.

20Bergh R. Theory and Evidence on the regulation of the Latin Notary Profession. [b.v.],[b.i.], 2006, 22.p. Pieejams: <http://www.seor.nl/media/files/law-and-economics-notaries.pdf> [aplūkots 2013. gada 16. maijā].

Sabiedrisko pakalpojumu sniegšana veido notāra darbības saturu, bet juridisko pakalpojumu sniegšana – tās formu.²¹

Otra būtiska pazīme, kas raksturo latīņu tipa notariātu ir notariāla akta radīšana, piešķirot apliecinātam dokumentam īpašu pierādījuma un izpildu spēku. Eiropā notariātu pieskaita pie preventīvās jurisdikcijas institūta. Prevencija ir valsts realizēts pasākumu kopums, kas ir vērsts uz to, lai kavētu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu valstī vai kādā tās reģionā.²² Lai gan Latvijas notariāta preventīvās funkcijas ir noteiktas Notariāta likuma 87.¹ – 87.³ pantos, tomēr pagaidām tiesu praksē notariālo akta izpildu spēks atzīts netiek. Autore norāda, ka notariāts ir spējīgs strādāt arī kā bezstrīdus juridiskā iestāde, jo pakļauts tikai likumam. Vienīgi ir nepieciešams šādu regulējumu nostiprināt Latvijas tiesu sistēmā.

Civiltiesību likumdevēji ir izveidojuši pierādījumu hierarhiju, nostādot privilēģētākā situācijā rakstītus dokumentus un pēc tam nosakot, ka starp dažādiem rakstveida pierādījuma veidiem labākais ir apliecināts akts, ko parasti taisa notārs: notariāls akts.²³ Arī romiešu tiesībās noteikta forma tika uzskatīta par vienu no svarīgākajiem tiesiska darījuma elementiem „*forma dat esse rei*” – forma veido lietas būtību.²⁴ Rakstveida formas prasība palīdz ne tikai atturēt personas no nepārdomātas rīcības, bet arī mudina puses pievērst lielāku uzmanību savu tiesību un pienākumu formulēšanai līguma tekstā.

Kā trešo pazīmi, kas raksturo latīņu tipa notariātu, autore uzsver, ir zvērinātu notāru obligāta apvienošanas koleģiālās apvienībās, kas realizē administratīvās un kontroles funkcijas. Ikkatram, kas veic zināmu daļu no valsts varas funkcijām, jābūt pakļautam tās kontrolei. Nacionālā tiesību sistēmā tā ir Latvijas zvērinātu notāru padome. Tās galvenie uzdevumi: sargāt zvērinātu notāru amata godu un cieņu; pārstāvēt kolēģiju un izteikt zvērinātu notāru viedokli attiecībās ar valsts un pašvaldību institūcijām, citām iestādēm un amatpersonām, kā arī attiecībās ar starptautiskām organizācijām; nodrošināt zvērinātu notāru profesionālo izaugsmi, pieprasīt un apkopot informāciju par zvērinātu notāru praksi; - pārzināt zvērinātu notāru palīgu un zvērinātu notāru kandidātu darbību, izskatīt par viņiem iesniegtās sūdzības un ziņojumus, uzlikt disciplinārsodus.

Starptautiskajā līmenī tā ir Eiropas Savienības notariātu padome (*Council of the Notariats of the European Union - CNUE*) izveidota 1993.gadā.²⁵ Tās uzdevums, savukārt, ir informēt, izskaidrot notariāta viedokli, kā arī iegūt aktuālu informāciju notariātam būtiskos jautājumos.

21Dekerss Ē. Notāra profesija, tās deontoloģija un tās struktūras. Starptautiskās Latīņu notariāta savienības Eiropas un Vidusjūras reģiona lietu komisija, 2000, 15. lpp. Pieejams: <http://www.notary.lv/site/docs/2007/10/16/dekers-deont.pdf> [aplūkots 2013. gada 16.maijā].

22[b.a.] Juridisko terminu vārdnīca. Rīga: Kamene, 2000, 146.lpp.

23Latīņu tipa notariāts un Starptautiskā latīņu notariāta savienība. Latvijas zvērinātu notāru padome. Pieejams: http://latvijasnnotars.lv/site/docs/2007/10/16/Starptautiska_notaru_savieniba.pdf [aplūkots 2013.gada 16.maijā].

24Kalniņš E. Tiesisks darījums. Privāttiesību teorija un prakse. Raksti privāttiesībās. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 157.lpp.

25Juridiskās profesijas un tiesiskie sadarbības tīkli. Pieejams: https://ejustice.europa.eu/content_legal_professions-29-lv.do [aplūkots 19.maijā].

Savukārt, Starptautiskajā latīņu notariāta savienība²⁶ (*Union Internationale du Notariat latin - UINL*) ir starptautiska nevalstiska organizācija, kurā ietilpst vairāk kā 70 valstu notariātu no gandrīz visiem pasaules kontinentiem, izņemot Austrāliju.

Zvērināts notārs kā tiesu sistēmai piederīga persona apliecina privātu gribu publiski, proti, veic tās publisku apliecināšanu. Tātad paraksta apliecināšanu likumdevējs ir nodevis speciālām amatpersonām, kas izveidotas šīs funkcijas veikšanai. Ja likums prasa pilsoņu parakstu apliecināšanu, tad tā var notikt tikai tajās iestādēs, kas izveidotas ar mērķi realizēt apliecināšanas funkciju valsts vārdā.²⁷ Tādā veidā notārs uzņemas preventīvās tiesvedības misiju, pildot apliecināšanas funkciju, kas ietvers varas uzticību un padomdevēja funkciju, kas ietver pilsoņa uzticību.²⁸ Tas nozīmē, ka notariāts kalpo sabiedrībai.

Latvijas notariāts ir kļuvis par paraugu arī citām Latvijas brīvām juridiskajām profesijām vairākos nozīmīgos jautājumos - gan regulāras kvalifikācijas celšanas ieviešanā, gan savas profesijas popularizēšanā un bezmaksas juridiskās palīdzības sniegšanā. Notariātam tiesu sistēmā ir acīmredzama loma, jo izceļas ar mērķtiecīgo un plānveidīgo profesijas attīstību. Līdz ar to valsts izraudzītie līdzekļi šobrīd ir efektīvākie līdzekļi leģitīmā mērķa sasniegšanai, jo ar citiem līdzekļiem leģitīmo mērķi nevar sasniegt tādā pašā kvalitātē.

Pilnveidojot notariāta iespējas, autore norāda, ka turpmāk Latvijā nepieciešams attīstīt notariāta institūtu kā preventīvās tiesvedības sastāvdaļu.

Apkopojot apakšnodaļā skatīto, autore piedāvā sekojošus secinājumus:

- notariāta institūts veidojas valstī organizētā sabiedrībā, kas ir sasniegusi attiecīgu attīstības pakāpi, t.i., ir izveidota tiesu un tiesību sistēma, attīstījušās komplicētas privāttiesiskās attiecības;
- notariāts Latvijā veidojies kā tiesiskuma realizācijas papildus garants un stabilizētājs;
- lai notariāts funkcionētu efektīvi no valsts puses ir nepieciešams nodrošināt tam nepieciešamās garantijas;
- lai gan Latvijā izveidotais notariāts ir balstīts uz latīņu notariāta principiem, likumdevējs pagaidām absolūti neizmanto tās priekšrocības, ko šāda tipa notariāts dod.

Lai labāk būtu saprotama notāru loma tiesiskā valstī, to nozīme sabiedrībā un tas, kādu efektu valstij un sabiedrībai var dot latīņu tipa notariāts, ir lietderīgi aplūkot notāra tiesisko koncepciju: notārs kā amatpersona un notārs kā brīvās profesijas pārstāvis.

²⁶Latīņu tipa notariāts un Starptautiskā latīņu notariāta savienība. Latvijas zvērinātu notāru padome. Pieejams: http://latvijasnotars.lv/site/docs/2007/10/16/Starptautiska_notaru_savieniba.pdf [aplūkots 2013. gada 16. maijā].

²⁷Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1994. 20. aprīlis, nr.47 (178). Pieejams: http://www.likumi.lv/doc.php?id=58065&menu_body=KDOC [aplūkots 2013. gada 17. maijā].

²⁸Metuzāle I. Notariāla akta kā autentiska dokumenta pierādījums un izpildes spēks. Grām.: Civilprocesa aktuālie jautājumi. 2007. gada zinātniskās konferences materiālu krājums. Tiesu namu aģentūra, 2008, 136. lpp.

1.2. Zvērināta notāra tiesiskā koncepcija

1.2.1. Zvērināts notārs kā amatpersona

Valsts pārvaldes funkciju deleģēšana zvērinātiem notāriem aizsākās līdz ar notāra iedibināšanu dižajos viduslaikos. Notārs tiesības veikt notariālas darbības noteiktā teritorijā ieguva ar pilnvarojumu, kurš bija ietverts personīgā privilēģijā. Notārs zvērēja lojalitāti un uzticīgu kalpošanu pilnvaras devējam (vācu impērijā imperatoram, pāvestam, karalim) veicot notariālas darbības. Tā notārs kļuva par zvērinātu notāru un valsts funkciju pildītāju uz pilnvarojuma pamata.²⁹ Tiek uzskatīts, ka notāra amats ir pārņemts no Romas impērijas, kuras tiesību sistēmā darbojās amatpersona – „*tabularius*” vai „*tabellio*” (latīņu valodā), kurš apliecināja privāttiesiskus dokumentus, piešķirot tiem publisko ticamību.³⁰

Šobrīd, saskaņā ar Notariāta likuma 2.un 3.pantu, kā arī likumu „Par tiesu varu” 106.³ panta pirmo daļu ir noteikts, ka zvērināti notāri ir tiesu sistēmai piederīgas personas, kuras pastāv pie apgabaltiesām un pilda viņiem tiesību normās noteiktos pienākumus, un savā darbībā ir pielīdzināti valsts amatpersonām.

Savukārt amatpersonas statuss notāriem skaidri ir noteikts likumā „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”³¹ 4. panta pirmās daļas 21.punktā, kurā ar jēdzienu „amatpersona” ir saprotamas personas, kuras veic darbu valsts sektorā, neatkarīgi no valsts varas atzara, kuram piederīgs konkrētais amats, kā arī neatkarīgi no tā, vai starp iestādi un personu pastāv darba tiesiskās attiecības vai dienesta attiecības.³²

Eiropas tiesību sistēmā jau 1990.gadā pieņemtajā rezolūcijā Madridē ir norādīts, ka notārs ir amatpersona, kam dots valsts varas deleģējums. [...] Lai nodrošinātu savai darbībai nepieciešamo neatkarību, notārs to pilda kā brīvo profesiju, kas atbilst visām bezstrīdus juridiskajām darbībām.³³ Arī Latvijas zvērinātu notāru padome uzsver, ka notārs ir valsts amatpersona.³⁴

29Osipova S. Latvijas notariāta funkcijas un tās sniegtās juridiskās palīdzības pieejamība, to izvērtējums. Pētījums. 100. lpp. Pieejams: <http://www.tm.gov.lv/lv/ministrija/imateriali/petijumi.html> [aplūkots 2013. gada 25.martā].

30Osipova S. Notariāta ģenēze un evolūcija Latvijā viduslaikos un jaunajos laikos. Pieejams: <http://latvijasnotars.lv/site/docs/2007/10/16/Notariats-11082003.pdf>. [aplūkots 2013. gada 25. martā].

31Likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” mērķis ir nodrošināt valsts amatpersonu darbību sabiedrības interesēs, novēršot jebkuras valsts amatpersonas, tās radnieku vai darījumu partneru personiskās vai mantiskās ieinteresētības ietekmi uz valsts amatpersonu darbību, veicināt valsts amatpersonu darbības atklātumu un atbildību sabiedrības priekšā, kā arī sabiedrības uzticēšanos valsts amatpersonu darbībai.

32Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010.gada 30.decembra lēmums lietā Nr. A7032710/8 SKA-1078/2010. Pieejams: http://www.at.gov.lv/files/archive/department3/2010/ska_1078_10.pdf [aplūkots 2013.gada 25.marā].

33Eiropas notāru ētikas kodekss. Pieejams:

http://latvijasnotars.lv/site/docs/2007/10/16/eiropas_etikas_kodekss.pdf [aplūkots 2013.gada 15.martā].

34Notāru pienākumi. Pieejams: <http://latvijasnotars.lv/lv/services/obligations/> [aplūkots 2013.gada 15.martā].

Autore piedāvā caurskatīt jautājumu: ko nozīmē piederība tiesu sistēmai un kāda pastāv atšķirība starp pielīdzināšanu un skaidri noteiktu amatpersonas statusu? Vai šajā gadījumā ir iespējams kļūdēt domas par tiesību normu kolīziju.

Amatpersona ir persona, kura, salīdzinājumā ar pārējām personām, ir apveltīta ar īpašu statusu, proti, apveltīta ar tiesībām realizēt valsts varu. Piemēram, ierēdnis administratīvo aktu izdod nevis kā privātpersona, bet gan kā iestāde. Tiesnesis tiesu spriež nevis kā privātpersona, bet kā valsts varas pārstāvis. Arī zvērināta notāra statuss ir īpašs, jo notāri veic virkni darbību, kas tieši izriet no valsts varas, t.i., pieņem lēmumus attiecībā uz personām, kuras neatrodas to pakļautībā: šķir laulības; ved mantojumu lietas; apliecina faktu un gribu, kā arī piešķir taisītiem aktiem pierādījuma un izpildes spēku. Zvērināta notāra klienti ir ikviens ar rīcībspēju un tiesībspēju apveltīta persona, kura pie zvērināta notāra vērsas viņa prakses vietā. Tas nozīmē, ka notāram ir pienākums sniegt savus pakalpojumus, kad tie tiek prasīti. Savukārt klienti pie notāra vērsas gadījumos, kad izmantot notāra pakalpojumus nosaka likums vai arī pašas vēlas no brīvas gribas.

Analizējot sistēmiski, likums "Par tiesu varu" uzskatāms par vispārējo regulējumu, kas noteic un iedibina zvērinātu notāru institūtu kā tādu. Jau nosakot paša zvērināta notāra institūta eksistenci un būtību, uzsvērts, ka amata darbībā zvērināti notāri pielīdzināti valsts amatpersonām. Speciālais regulējums šim likuma "Par tiesu varu" normām ir Notariāta likums kā arī likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”. Būtiski, ka visās minētajās tiesību normās uzsvērts tas, ka zvērināti notāri, pildot amata pienākumus, ir pielīdzināti valsts amatpersonām. Tāpēc līdz ar amata statusa iegūšanu zvērinātiem notāriem rodas papildu atbildība pret sabiedrību.³⁵

Atbildība ir cieši saistīta ar uzraudzību un kontroli. Šobrīd notāru darbībām pastāv trīs līmeņu uzraudzība: 1) Zvērinātu notāru padomes uzraudzība un kontrole (Notariāta likums 230.panta 6.punkts); 2) Apgabaltiesas uzraudzība (Notariāta likums 200.pants); 3) Tieslietu ministra uzraudzība (Notariāta likums 8.pants).

Zvērinātu notāru padome uzrauga un kontrolē zvērinātu notāru darbību, izskata iesniegtās sūdzības un ziņojumus, kā arī uzliek notāriem disciplinārsodus. Piederību tiesu varai apstiprina apgabaltiesas uzraudzība, proti, visas sūdzības par notāra nepareizu rīcību, izpildot amata pienākumus, kā arī sūdzības par atteikšanos izpildīt šos pienākumus, iesniedzamas apgabaltiesai, kuras uzraudzībai pakļauta zvērināta notāra darbība. Arī prasības par zaudējumiem, kas radušies saistībā ar zvērināta notāra amata darbību, iesniedzamas apgabaltiesai, kuras uzraudzībai zvērināts

35Jarkina V. Vai notārs savas prakses reklamēšanai var lietot domēnu „notariāts”. Jurista Vārds, 2010. 1. jūnijs, Nr. 22 (617). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=auth&id=210892> [aplūkots 2013. gada 15. martā].

notārs pakļauts.³⁶ Pienākumu uzraudzīt veido notariāta teritoriālās organizācijas princips, kurš nosaka notāru darbību noteiktas apgabaltiesas teritorijā.

Salīdzot šos trīs uzraudzības institūtus, autoresprāt, tieši tieslietu ministram šobrīd ir vislielākā ietekme uz zvērinātu notāru darbu no visām valsts varas institūcijām un amatpersonām. Proti, tieši tieslietu ministrs zvērinātus notārus ieceļ, atceļ, pārceļ, atbrīvo no amata, kā arī ved zvērinātu notāru sarakstu. Tieslietu ministrs ir politiska persona, līdz ar to neiekļaujas tiesu varas sistēmā. Pētījuma autore uzskata, ka tiesības tieslietu ministram iecelt, atstādināt un atcelt no amata zvērinātus notārus ir pretrunā ar varas dalīšanas principu. Latvijas Republikā ir noteikts, ka zvērināts notārs pieder pie tiesu sistēmas, ir neatkarīgs, pakļauts vienīgi likumam un pilda savus pienākumus kā neatkarīgs, neitrāls fizisko un juridisko personu civilo tiesību un likumisko interešu nodrošinātājs. Tas nozīmē, ka tiesu varai ir jālemj par zvērinātu notāru iecelšanu, atstādināšanu un atcelšanu no amata. Tā kā zvērināti notāri ir piesaistīti apgabaltiesām, tad konkrētās apgabaltiesas priekšsēdētājs varētu veikt šīs funkcijas. Situācija šobrīd ir duāla, jo zvērināts notārs, kuru amatā ir iecēlis tieslietu ministrs zvēr Augstākās tiesu varas priekšsēdētājam. Taču tiesu varai nav nekādas ietekmes uz kandidātu atlasī vai pārbaudi.³⁷ Autore piedāvā priekšlikumu svītrot no Notariāta likuma 8.pantu un pārējos pantos, kuros ir atsaucis uz tieslietu ministra kompetenci, veikt grozījumus, nosakot dalītu kompetenci apgabaltiesas priekšsēdētājam un Latvijas zvērinātu notāru padomei.

Notariāta likuma 2. pants izslēdz notāra pakļautību kādai valsts iestādei, jo nosaka notāra piederību pie tiesu sistēmas un attiecina uz notāru arī tiesu varas pastāvēšanas pamatprincipus.³⁸ Piederība tiesu sistēmai no vienas puses nozīmē tiesu varas pastāvēšanas pamatprincipu attiecināšanu uz zvērinātiem notāriem, savukārt no otras puses piederība tiesu sistēmai nozīmē arī noteikto tiesas uzraudzību pār zvērināta notāra darbībām.³⁹ Saskaņā ar Notariāta likuma 1.pantu notariālās lietas tiesu iestāžu uzraudzībā uzdots pārzināt zvērinātiem notāriem šajā likumā noteiktajā kārtībā. Notariāta likuma 38. pants noteic, ka zvērināts notārs pilda savus amata pienākumus tikai tās apgabaltiesas darbības rajonā, kuras uzraudzībai viņš pakļauts. Savukārt Notariāta likuma 200. pants paredz, ka zvērinātu notāru darbības tiešā uzraudzība piekrīt tai apgabaltiesai, kuras apgabālā atrodas viņu amata vieta.

Tomēr notariāta piederība tiesu sistēmai ir objektīvi nosacīta. Lai gan tiesu un notariātu vieno kopīgi uzdevumi, atšķiras tiem piešķirtie tiesiskie līdzekļi. Tā pat kā notārs tā arī tiesnesis ir neatkarīgs un pakļauts tikai likumam. Tiesa izšķir tiesiskos strīdus starp civiltiesību subjektiem,

36Notariāta likums: Latvijas Republikas likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=59982> [aplūkots 2013. gada 16. martā].

37Osipova S. Latvijas notariāta funkcijas un tās sniegtās juridiskās palīdzības pieejamība, to izvērtējums. Pētījums. 55. lpp. Pieejams: <http://www.tm.gov.lv/lv/ministrija/imateriali/petijumi.html> [aplūkots 2013. gada 25. martā].

38Lediņa L. Latvijas notariāts kontinentālās Eiropas tiesību sistēmā. Jurista Vārds, 2004. 24. februāris, Nr. 7 (312). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=DOC&id=84636> [aplūkots 2013. gada 16. martā].

39Turpat.

aizsargā personu pārkāptās tiesības un likumīgās intereses. Savukārt, notariāts aizstāv civilās tiesības tiktāl, ciktāl starp subjektiem nepastāv tiesisks strīds, ļaujot tiesu raksturot kā strīdus, bet notariātu kā bezstrīdus institūciju. Līdz ar to notārs nodrošina pušu tiesisko interešu aizsardzību jau saistību rašanās stadijā, pirms ir noslēgts konkrētais darījums un pusēm nodibinājušās noteiktas tiesības un pienākumi, pirms iespējamā strīda rašanās. Tā ir vissvarīgākā latīņu tipa notāra profesionālās darbības prioritāte, kuras realizēšanai valsts notāram nodrošina: neatkarību, neitralitāti un profesionālā noslēpuma neizpaušanas garantiju. Tas kopā ar notāra civiltiesisko atbildību nodrošina notāram iespēju funkcionēt un pildīt tam uzliktos pienākumus sabiedrības labā.

Valsts piedāvā profesionālu un uzticamu juristu. Ceļš uz notāra amatu nav vienkāršs. Ir nepieciešams iegūt augstāko juridisko izglītību, pierādīt savas zināšanas un spējas zvērinātu notāru eksāmenā,⁴⁰ iegūt Latvijas Zvērinātu notāru padomes atzinumu, kā arī ir jābūt atbilstoši praktiskai pieredzei, lai varētu kvalitatīvi veikt notāra pienākumus. Līdz ar savu iecelšanu amatā notārs kļūst par valsts varas turētāju, un saskaņā ar šo valsts varu notārs var piešķirt aktiem autentiskumu, sabiedriskās ticamības auru, pierādījuma spēku un izpildu spēku.⁴¹ Notāri ir praktizējoši juristi, kas specializējušies un pilnvaroti risināt noteiktus juridiskus jautājumus.

1.2.2. Zvērināts notārs kā brīvās profesijas pārstāvis

Notariāta likuma 238.pants nosaka, ka notāri piekopj brīvo profesiju. Notāri ir pašnodarbinātas personas, kas pilda valsts funkcijas, ko tiem uzdots veikt personiski savā vārdā, paliekot neitrālās attiecībās ar publisku dokumentu dalībniekiem, un uz tiem attiecas konfidencialitātes pienākums.⁴² Tas nozīmē, ka zvērināts notārs pilda savus pienākumus vienlaikus gan kā amatpersona, gan arī kā brīvās juridiskās profesijas pārstāvis. Autore vēlas uzsvērt, ka abas šīs notāra raksturojošās iezīmes notārs piekopj vienlaicīgi un nevis pamīšus vai pēc brīvas izvēles. Abas šīs notāra iezīmes mijiedarbojas viena ar otru, tādā veidā nodrošinot notāra institūta vērtību un sniegto pakalpojumu uzticību. Klients vērsas pie notāra kā tāda un sagaida, kad tas attiecīgi arī rīkosies kā notārs. Arī Beļģijas tiesību zinātnieks Ēriks Dekerss

40Lai pretendents nokārtotu eksāmenu vai zvērināts notārs nokārtotu kvalifikācijas pārbaudi, pārbauda viņa zināšanas un prasmes šādās jomās: vispārīgā tiesību teorija; konstitucionālās tiesības; administratīvās tiesības un administratīvā procesa tiesības; notariāta tiesības; civiltiesības un civilprocesa tiesības; finanšu un nodokļu tiesības; darba tiesības; jūras tiesības; komerciesības; krimināltiesības; starptautiskā civilprocesuālā un kriminālpocesuālā sadarbība; notāru ētika; lietvedība un arhīvniecība; sociālā kompetence un sociālais intelekts. Zvērinātu notāru eksāmena un kvalifikācijas pārbaudes kārtība. Ministru Kabineta 2008.gada 30.jūnija noteikumi Nr.485. Latvijas Vēstnesis, 2008.gada 8.jūlijs, Nr.103 (3887).Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=177801> [aplūkots 2013.gada 25.martā].

41Metuzāle I. Notariāla akta kā autentiska dokumenta pierādījums un izpildes spēks. Grām.: Civilprocesa aktuālie jautājumi. 2007.gada zinātniskās konferences materiālu krājums. Tiesu namu aģentūra, 2008, 137.lpp.

42Rušeniece D. Zvērināta notāra statuss, kompetence, pakalpojumi Latvijā. Skaidrojums. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/skaidrojumi.php?id=248364> [aplūkots 2013.gada 20.martā].

norāda, ka notāru nevar dēvēt kā juristu ar divējādu dabu – reizumis publisks apliecinātājs, reizumis padomdevējs kā brīvās profesijas pārstāvis. Notārs ir brīvs padomdevējs tādā nozīmē, ka neviens viņam nevar diktēt to, kas viņam ir vai nav jāsaka; viņš ir neatkarīgs, bet viņa brīvībai ir deontoloģiskās robežas, ko nosaka valsts funkcija, ko viņš veic jebkuros apstākļos.⁴³

Autore pētījumā piedāvā apskatīt sekojošu jautājumu: vai notārs kā brīvās profesijas pārstāvis ir attaisnojis valsts mērķi un savu lomu tiesību sistēmā? Varbūt pietiek tikai ar valsts deleģētām funkcijām un valsts amatpersonas statusu.

Kas tad ir brīvā juridiskā profesija? Brīvo juridisko profesiju raksturo vairākas pazīmes: jurista profesionālā darbība (prakse) ir intelektuāls darbs un tās mērķis nav peļņas gūšana; tai piemīt materiālā atbildība; apvienošanās profesionālās korporācijās (kolēģijās); spēja nodrošināt notariālo darbību noslēpumu un būt savā darbībā neatkarīgam.⁴⁴ Brīvā profesija tiek raksturota arī ar kompetenci, sabiedrības interesēm, individuālu juridiskās palīdzības nodrošināšanu, uzticamību, neatkarību un profesionālo ētiku.⁴⁵ Tas nozīmē, ka brīvās profesijas mērķis ir kalpot sabiedrībai, piešķirot brīvo profesiju praktizētājiem tādas priekšrocības kā neatkarību, profesionālos noslēpumus, kas tiek attaisnots ar viņu īpašo lomu sabiedrībā. Tās ir īpašības, kādām ir jāpiemīt zvērināta notāra personībai un vienlaikus jāatspoguļojas notāra darba kvalitātē. Notārs uzņemas atbildību par savām notariāli veiktajām darbībām. Līdz ar to zvērināts notārs tiek pietuvināts vairumam tādu brīvo profesiju pārstāvju kā advokāti, zvērināti tiesu izpildītāji, ārsti un arhitekti.

Latvijā zvērinātam notāram valsts nodrošina: neatkarību, neitralitāti un profesionālā noslēpuma neizpaušanas garantiju. Neatkarība no valsts un no darījuma pusēm. Neatkarība no valsts un pakļautība tikai likumam. Tikpat svarīga kā neatkarība no valsts varas ir notāra neatkarība no darījuma pusēm. Notāram ir jābūt pilnīgi neatkarīgam un patstāvīgam savos lēmumos, tiesīgam pieprasīt no darījuma pusēm visu informāciju, ko notārs uzskata par nepieciešamu, lai pilnībā iepazītos ar situāciju un konkrēto darījumu.⁴⁶

Tiesību zinātnē šāda veida neatkarībai pastāv stingri ierobežojumi. Proti, salīdzinot ar zvērinātu advokātu, zvērinātam notāram, pirmkārt, ir noteikta prakses vieta, t.i., zvērināts notārs nav tiesīgs izvēlies sev saistošāko prakses vietu, jo pastāvot *numerus clausus* principam, notāriem valstī ir noteikts gan amatu vietu skaits, gan arī prakses vietas. Latvijā šobrīd ir noteiktas 114

43Dekerss Ē. Notāra profesija, tās deontoloģija un tās struktūras. Starptautiskās Latīņu notariāta savienības Eiropas un Vidusjūras reģiona lietu komisija, 2000, 34. lpp. Pieejams: <http://www.notary.lv/site/docs/2007/10/16/dekers-deont.pdf> [aplūkots 2013. gada 20. martā].

44LU Sociālo un politisko pētījumu institūts. Latvija. Pārskats par tautas attīstību, 2008/2009: Atbildīgums. 3.3. Juridisko profesiju atbildīgums. Pētījums. Pieejams: <http://szf.lu.lv/files/petnieciba/publikacijas/TAP2009.pdf> [aplūkots 2013. gada 20. martā].

45Krašņina I. Advokāta profesija neietilpst uzņēmējdarbībā. Informācija presei. Pieejams: <http://jpa.server3.alt.lv/informacija-presei/jurista-vards-advokata-profesija-neietilpst-uznemejdarbiba> [aplūkots 2013. gada 20. martā].

46Lediņa L. Latvijas notariāts kontinentālās Eiropas tiesību sistēmā. Jurista Vārds, 2004. 24. februāris, Nr. 7 (312). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=DOC&id=84636> [aplūkots 2013. gada 16. martā].

notāru prakses.⁴⁷ *Numerus clausus* princips ir notāra skaita ierobežošana saskaņā ar kritērijiem,⁴⁸ kas atvieglo profesijas un notariālo darbību kontroli, jo valsts ir tā, kas notāriem ir uzticējusi veikt notariālās darbības. Ja notariātā nepastāvētu *numerus clausus* princips, tad klienti nebūtu pasargāti no notāriem, kuri sniedz nekvalitatīvus pakalpojumus. Tāpat *numerus clausus* atcelšanas gadījumā tiktu veicināta notāru koncentrācija lielākajās pilsētās, kurās var iegūt lielākus ienākumus, un notāru deficīts mazākās pilsētās.

Otrkārt, notāriem ir noteikts takses apmērs un atlīdzības kārtība. Tas nozīmē, ka par pakalpojumu notārs nedrīkst prasīt ne lielāku, ne mazāku atlīdzību, kādu likumdevējs ir noteicis. Atbilstoši Notariāta likuma 165.pantam zvērinātu notāru atlīdzības taksu un tās noteikšanas kārtību nosaka Ministru Kabineta noteikumi Nr.747 „Noteikumi par zvērinātu notāru atlīdzības taksēm un to noteikšanas kārtību”.⁴⁹ Taksu nosaka, ievērojot darījuma summu un ar notariālo apliecinājumu saistīto zvērināta notāra atbildību, sociālo līdzsvaru sabiedrībā un akta vai apliecinājumu taisīšanai nepieciešamo laiku. Līdz ar to šeit arī izpildās Notariāta likuma 244.pantā minētā notāra finansiālā neatkarība. Autore norāda, ka no valsts puses šāda kontrole ir nepieciešama, lai ikvienam sabiedrības loceklim ne vien garantētu pieeju notāra pakalpojumiem, bet arī nodrošinātu izdevumu caurredzamību.

Treškārt, notāram ir aizliegts pašam sevi reklamēt, jo reklāma ir pretrunā ar notāra statusu un misiju. Notārs ir likumības uzraugs, un likumība nav uzņēmējdarbības pakalpojums.⁵⁰ Notārs ir ārpus komercijas un tiek respektēts, pateicoties savai autoritātei, kvalitātei, stingrībai, un nepārveidojas, lai izpatiktu sabiedrības vēlmēm. Reklāma ir nepiemērota, jo tā aizskartu sabiedrības uzticību. Pašreklāma ir nepieņemama.⁵¹ Latvijas Zvērinātu ētikas kodeksa 38.punktā ir noteikts, ka zvērinātu notāru reklāmu visiem notāriem kopā organizē Zvērinātu notāru padome. Notāra darbības reklāma vienīgi var izpausties kā kontaktinformācijas sniegšana par sevi, kas pēc būtības nav uzskatāma par reklāmu, jo tā neveicina pakalpojumu pieprasījumu vai personas popularitāti. Šādas informācijas sniegšanas mērķis ir nodrošināt personu ar ziņām, kuras var palīdzēt personai realizēt savas tiesības tiesu sistēmas ietvaros.

Izstrādājot šo darba apakšnodaļu autore vēlas noskaidrot un analizēt sekojošu jautājumu: vai šobrīd Latvijā praktizējošais notārs atbilst notāram, kādu vēlas redzēt sabiedrība un kāds notārs sabiedrībai būtu nepieciešams, t.i., kādam ir jābūt notāram valsts skatījumā.

47Latvijas notāru saraksts. Pieejams: <http://latvijasnotars.lv/lv/notary/profiles/> [aplūkots 2013.gada 16.martā].

48Baranovska L., Liparte E. Latvijas atjaunotā notariāta desmitgade. Rakstu krājums. Rīga: Latvijas Zvērinātu notāru padome, 2003, 8.lpp.

49Noteikumi par zvērinātu notāru atlīdzības taksēm un to noteikšanas kārtību: Ministru kabineta 2008. gada 15. septembra noteikumi Nr. 747. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=181766&from=off>.

50Latvijas zvērinātu notāru oficiālā mājaslapa. Pieejams: <http://latvijasnotars.lv/> [aplūkots 2013.gada 5. martā].

51Jarkina V. Vai notārs savas prakses reklamēšanai var lietot domēnu „notariāts”. Jurista Vārds, 2010. 1. jūnijs, Nr. 22 (617). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=auth&id=210892> [aplūkots 2013. gada 15. martā].

Notariāta likuma 9. un 10.pantā zvērinātam notāram ir noteiktas personības prasības.⁵² Zvērinātam notāram izvirzītās prasības pamatojamas ar tam uzticētajām funkcijām. Valsts un sabiedrības interesēs ir nodrošināt, lai zvērināta notāra pienākumus pilda persona, par kuras zināšanām un prasmēm, kā arī godīgumu ir pārliecība. Bez augstām profesionālām prasībām zvērināta notāra amatam nav iespējams nodrošināt kvalitatīvus notariālos pakalpojumus. Autore tādēļ uzskaitīs tālāk darbā pašas nozīmīgākas personības prasības, kas raksturo notāru institūtu un pamatos savus izvēli ar deontoloģijas pamatnostādņēm.

Pirmkārt, zvērinātam notāram ir jābūt kompetentam. Kā norāda prof. Dr.iur. Sanita Osipova savā pētījumā⁵³: notāram ir nepieciešamas teicamas zināšanas tiesībās, ievērojama pieredze atbilstošā juridiskā darbā, mediācijas prasmēm un personiskajam briedumam. Arī Latvijas zvērinātu notāru padomes rīkotājdirektore Vija Piziča intervijā⁵⁴ uzsvēra, ka notāram ir jāpiemīt tādai īpašībai kā empātijai. Tas nozīmē, ka notāram ir jāpiemīt visām tām īpašībām kopumā, kas viņam palīdzētu noskaidrot un arī pareizi saprast (izprast) klienta pausto gribu, tālāk izsvērt šo gribu caur tiesiskajiem svāriem un pareizi šo pausto gribu atspoguļot tiesiskā darījumā.

Otrkārt, zvērinātam notāram ir jābūt godīgam un atbildīgam. Zvērināta notāra amata darbība ir strikti ierobežota – notārs, izpildot savus amata pienākumus, darbojas nevis privāttiesību jomā kā komersants, bet gan publisko tiesību jomā, kur pastāv princips – valsts amatpersonai atļauts tikai tas, kas paredzēts normatīvajos aktos. Notārs kā valsts amatpersona savā amata darbībā nedrīkst pārkāpt viņam piešķirtās pilnvaras un veikt likumā neparedzētas darbības. Arī šajā aspektā zvērināta notāra amata darbība ir nošķirama no komercdarbības. Proti, privāttiesībās vadās no principa – „atļauts viss, kas nav aizliegts”, savukārt, publiskajās tiesībās, kurās darbojas notārs, pastāvošais princips nosaka, ka „atļauts ir tikai tas, kas strikti noteikts likumā”.⁵⁵ Zvērināts notārs par savu amata darbību likumā noteiktā kārtībā ir disciplināri, civiltiesiski un krimināltiesiski atbildīgs (Notariāta likums 179.pants). Lai nodrošinātu personu tiesību aizsardzību, notāriem, tāpat kā tiesu izpildītājiem, ir uzlikts pienākums slēgt individuālo profesionālās darbības riska (civiltiesiskās atbildības) apdrošināšanas līgumu. Apdrošināšanas līgums ir priekšnoteikums, lai notārs varētu uzsākt savu praksi. Apdrošināšanas līguma spēkā esamību uzrauga Latvijas Zvērinātu notāru padome. Notārs praktizē tieši un personīgi, kas nozīmē arī viņa personīgu un nedalāmu atbildību par savu profesionālo darbību. Notārs par savu profesionālo darbību uzņemas pilnu atbildību ar visu savu mantu, un šī atbildība ir lielāka par to,

52Skat. Notariāta likums: Latvijas Republikas likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=59982> [aplūkots 2013. gada 16. martā].

53Turpat, 55.lpp.

54 2013.gada 9.maija Intervija ar Latvijas zvērinātu notāru padomes rīkotājdirektori Viju Piziču.

5502.12.2008. Par Valsts pārvaldes iekārtas likuma 54. panta trešās daļas nosacījumu izpildi informācijas apmaiņā starp publiskām personām un privātpersonām atsevišķu uzdevumu deleģēšanā. Informatīvais ziņojums. Pieejams: <http://195.244.155.183/lv/mk/tap/?pid=30355090> [aplūkots 2013.gada 3.maijā].

kas ir apdrošināta.⁵⁶ No augstāk minētā regulējuma autore secina, ka notāram nav paredzēta administratīvā atbildība, līdz ar to visi radušies zaudējumi tiek segti no privāto tiesību sektora.

Tik pat nozīmīga notāra atbildība un pienākums ir profesionālo iemaņu saglabāšana, kvalitatīvi paveikts darbs un regulāra tieslietu zināšanu papildināšana, jo tas nozīmē, ka klienti, sabiedrība un valsts saņems augstākas kvalitātes pakalpojumus.⁵⁷ Notāru ētikas kodekss ir būtisks pamatelements.

Treškārt, zvērinātam notāram ir jānodrošina konfidencialitāte likumā noteiktā kārtībā: jāglabā klientu uzticētās lietas, akti un dokumenti slepenībā un jānodrošina, šo prasību ievērošana arī sava personāla darbā.⁵⁸ Līdztekus slepenībai notāram pret viņam glabājumā nodotajām lietām ir jāizturas ar rūpību, t.i., akti, grāmatas, zīmogi, lietas un vērtības ir jātur drošā vietā un jāgādā par to uzglabāšanu nebojātā veidā. Piemēram, tā kā notariāls akts ir civiltiesībās nozīmīgs dokuments ar ko saprotot, ka nedrīkst rasties gadījumi, kad dokumenta oriģināls pazūd vai iet bojā, notāram ir uzlikts pienākums gādāt par šādu dokumentu glabāšanu un aizliegts atteikties no šāda pienākuma pildīšanas.⁵⁹ Katram notāram pašam par savu arhīvu ir jāgādā līdz brīdim, kad visi arhīva materiāli Arhīvu likuma⁶⁰ kārtībā tiek nodoti valsts arhīvam patstāvīgā valsts glabāšanā Latvijas Nacionālajā arhīvā. Konfidencialitātes veicinošs faktors, autoresprāt, ir arī zvērināta notāra iecelšana amatā uz mūžu (vai līdz noteiktam maksimālam vecumam). Vienlaikus tiek nostiprināta notāra neatkarība no valsts varas institūcijām, kas varētu tikt apšaubīta, piemēram, gadījumā, ja zvērināti notāri tiktu iecelti amatā uz noteiktu laiku. Tomēr kā norāda Beļģijas tiesību zinātnieks Ēriks Dekerss, attiecībā uz konfidencialitāti un profesionālā noslēpumu glabāšanu, tad šis jautājums ir sarežģītāks nekā sākumā šķiet. Proti, lai cik absolūta arī nebūtu profesionālā noslēpumu daba, šim noslēpumam nav vērtības pašam par sevi. Tas pastāv, lai aizsargātu privātās intereses un sabiedrības intereses. Šīs intereses var nonākt pretrunā ar citām interesēm, un likumdevējam jāpieņem lēmums, kādas intereses ir primāras. Piemēram, dokumentu viltošanas atklāšana attiecībā pret profesionālā noslēpumu glabāšanu. Notāram attiecīgi ir jāraugās, lai ziņošana par noziedzīgām darbībām neietekmētu sabiedrības uzticību un lai noslēpums paliktu

56Rušeniece D. Zvērināta notāra statuss, kompetence, pakalpojumi Latvijā. Skaidrojums.

Pieejams: <http://www.lvportals.lv/skaidrojumi.php?id=248364> [aplūkots 2013.gada 20.martā].

57Belousova R. Notāra profesija - uzticība un atbildība. Jurista vārds, 1999, 4.marts, Nr.8 (115). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=DOC&id=22451> [aplūkots 2013.gada 18.martā].

58Notariāta likums: Latvijas Republikas likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=59982> [aplūkots 2013. gada 16. martā].

59Dekerss Ē. Notāra profesija, tās deontoloģija un tās struktūras. Starptautiskās Latīņu notariāta savienības Eiropas un Vidusjūras reģiona lietu komisija, 2000, 24. lpp. Pieejams: <http://www.notary.lv/site/docs/2007/10/16/dekers-deont.pdf> [aplūkots 2013. gada 16.martā].

60Arhīvu likums. LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=205971> [aplūkots 2013.gada 18.martā].

absolūts attiecībā uz citiem. Likumdevējam ir pienākums respektēt šīs rūpes, jo nosakot vērtību hierarhiju, viņam ir jācenšas, cik vien iespējams, saglabāt tās visas.⁶¹

Ceturtkārt, zvērinātam notāram ir jāiegūst klienta uzticība. Notārs tiek uzskatīts par miertiesnesi. Tas ir jurists, kurš vieno personu viedokļus, nevis izšķir to strīdus.⁶² Notārs ir starpnieks starp dalībnieku pusēm, kuras vēlas lai darījuma tiesiskās sekas stātos spēkā. Attiecības starp notāru un viņa klientiem ir attiecības, kas balstītas uz uzticību.

Apkopjot apakšnodaļā pētītos jautājumus, autore izdara secinājumus:

- zvērināta notāra profesija ir komplicēta: lai notārs varētu nodrošināt savu profesionālo darbību, notāram vienlaikus ir jābūt gan kā amatpersonai, gan kā brīvās juridiskās profesijas pārstāvim;
- starp zvērināta notāra pielīdzināšanu valsts amatpersonas statusam un noteikta statusa iegūšanu nepastāv tiesu normu kolīzija, jo tiesību sistēmā pastāv tiesību normu hierarhija; piederība tiesu sistēmai raksturo notariātu kā bezstrīdus institūtu;
- Latvijā zvērinātam notāram valsts no vienas puses nodrošina neatkarību, neitralitāti un profesionālā noslēpuma neizpaušanas garantiju; bet no otras puses notāru ierobežo: nosakot prakses vietas (pastāvot *numerus clausus* principam), nosakot takses apmēru un atlīdzības kārtību, aizliedz notāram pašam sevi reklamēt;
- zvērinātam notāram ir jābūt Latvijas Zvērinātu notāru kolēģijas loceklim, tādējādi nodrošinot valsts un visas kolēģijas uzraudzības iespēju, jo profesionālās prasības bez izņēmuma attiecas uz visiem Latvijā praktizējošiem zvērinātiem notāriem;
- uzraudzība par notāra darbībām būtu nododama tikai apgabaltiesas un Latvijas zvērinātu notāru padomes kompetencēs; šobrīd deleģētās tiesības tieslietu ministram iecelt, atstādināt un atcelt no amata zvērinātus notārus ir pretrunā ar varas dalīšanas principu;
- sabiedrībai ir nepieciešams kompetents, godīgs un atbildīgs notārs, tāds kurš nodrošina konfidencialitāti likumā noteiktā kārtībā, kā arī spēj ar savu profesionalitāti un empātijas rakstura iezīmēm iegūt klienta uzticību;
- normatīvajos aktos izvirzītās kvalifikācijas prasības iekļūšanai profesijā, kā arī prasības patstāvīgas kvalifikācijas paaugstināšanai, ir pamatotas un samērīgas ar zvērināta notāra noteikto statusu un īpašo lomu sabiedrībā un ir saglabājamas.

61Dekerss Ē. Notāra profesija, tās deontoloģija un tās struktūras. Starptautiskās Latīņu notariāta savienības Eiropas un Vidusjūras reģiona lietu komisija, 2000, 90. lpp. Pieejams: <http://www.notary.lv/site/docs/2007/10/16/dekers-deont.pdf> [aplūkots 2013. gada 16.martā].

62Rušeniece D. Zvērināta notāra statuss, kompetence, pakalpojumi Latvijā. Skaidrojums. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/skaidrojumi.php?id=248364> [aplūkots 2013. gada 20.martā].

1.3. Notariālo darbību saturs

Zvērināts notārs amata pienākumus pilda, ievērojot Notariāta likuma un citus Latvijas Republikā spēkā esošos normatīvos aktus, kā arī Zvērinātu notāru kolēģijas statūtus, Latvijas zvērinātu notāru padomes lēmumus un zvērinātu notāru kopsapulces lēmumus. Atbilstoši Notariāta likuma 1., 2. un 3. pantā paredzētajam, notāram ir noteikta likumpakļautība, proti, zvērināts notārs ir tiesīgs darīt vienīgi to, kas likumā ir paredzēts, un tikai atbilstoši likumā noteiktajam.

Notāra darbības saturu veido divas grupas: 1) obligāti pildāmas funkcijas (piemēram, Notariāta likums 65.panta 1. - 5.¹ punktam), jo tās piekrīt zvērinātam notāram un zvērināts notārs nedrīkst atteikties pildīt viņam uzliktos amata pienākumus, izņemot likumā noteiktos gadījumus: kad no viņa tiek prasīta līdzdalība darbībās, kuras acīmredzami kalpo prettiesiskiem un nelikumīgiem mērķiem; kā arī uz zvērinātu notāru saistošas ir arī normas par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā - notāram kā ieinteresētai pusei ir aizliegts taisīt un apliecināt notariālos aktus kuros viņš ir personiski vai mantiski tieši vai netieši ieinteresēts. Šādi gribas izteikumi, kas izteikti paša notāra labā vai notāra saistīto personu labā nav spēkā;⁶³ 2) papildus funkcijas (Notariāta likums 66.pants), kuras notārs var veikt pēc savas brīvas izvēles; piemēram, atļauja veikt citus juridiskus pienākumus (Notariāta likums 66.panta 4.daļa); kā arī atsauce uz citos likumos noteiktām notariālām funkcijām (Notariāta likums 65.panta 6.daļa).⁶⁴ Autores kritika attiecībā uz zvērināta notāra obligāti pildāmām funkcijām un brīvas izvēles funkcijām: ja valsts iekārtai ir nepieciešams institūts, kurš valsts vārdā pieņem lēmumus, kas savā būtībā nav apšaubāmi, vienlaikus norādot uz notariāta institūta uzticamību (gan no valsts puses, gan no sabiedrības puses), ir vienlaikus nepieciešams arī pilnībā noteikt zvērināta notāra kompetences robežas un tās visas uzskaitīt Notariāta likumā. Nedrīkst pieļaut praksi, kad sabiedrībā rodas priekšstats par nesakārtotu un nepārskatāmu tiesību sistēmu.

Zvērināta notāra darbība ir nepieciešama, lai piešķirtu dokumentiem publisku ticamību.⁶⁵ Autores ieskatā notāra institūts ir izveidots tieši publiska dokumenta taisīšanai un iesaistīšanai civiltiesiskajā apgrozībā. Pienākums piešķirt dokumentiem publisku ticamību nozīme slēpjas publiskam aktam raksturīgajā spēkā, kas rada ne tikai ticamību, ka akta dalībnieku identitāte ir pārbaudīta un aktā atspoguļotais dalībnieku gribas izpaudums ir autentisks, bet arī rada ticamību par attiecīgā akta esamību, t.i., fakta konstatējums. Pie tam fakts tiek atzīts par tiesisku.

63Notariāta likums: Latvijas Republikas likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=59982> [aplūkots 2013. gada 16. martā].

64Osipova S. Latvijas notariāta funkcijas un tās sniegtās juridiskās palīdzības pieejamība, to izvērtējums. Pētījums. 74 lpp. Pieejams: <http://www.tm.gov.lv/lv/ministrija/imateriali/petijumi.html> [aplūkots 2013. gada 25. martā].

65Turpat, 54.lpp.

Tā kā zvērināts notārs savā amata darbībā ir pakļauts vienīgi likumam, tas nozīmē, ka notāram ir jāievēro notariālo darbību saturs un jāatturas no tādām darbībām, kuras ir pretrunā notariālo darbību saturam. Piemēram, zvērināts notārs un viņa darbinieki trešajām personām nedrīkst izpaust notāra institūtam uzticētās ziņas, kā arī sniegt ziņas par uzticētam lietām (Notariāta likums 79.pants), kā arī zvērināts notārs nedrīkst izdot ārpus notāra prakses telpām atsevišķus dokumentus, zvērinātu notāru grāmatas un lietas (Notariāta likums 80.panta 2.daļa); nedrīkst taisīt notariālos aktus, kuri ir aizliegti ar likumu vai kuru saturs ir acīmredzamā pretrunā ar likumiem, kas aizsargā pārvaldes kārtību, sabiedrības likumību un personas godu (Notariāta likums 87.³ panta 1.daļa); zvērināts notārs nedrīkst atteikties pildīt amata pienākumus (Notariāta likums 39.panta 2.daļa).

Salīdzinājumā ar tiesību aizliedzošām normām, autore norāda, ka tiesību noteicošās normas regulējums nav diez ko skaidri saprotamas. Autoresprāt, problēmas pamatā ir nekonsekvents terminoloģijas regulējums, kas ne tikai rada neizpratni par konkrētā gadījumā veicamo notariālo darbību, bet arī vairo neizpratni par notariālo darbību atšķirību un to nozīmi, kā arī tiesiskajām sekām. Kā piemērus autore norāda, ka vienā tiesību normā ir noteiktas darbības “taisīt notariālo aktu”, citā – “apliecināt notariālo aktu”, vēl citā - “slēgt notariālā kārtībā”, “notariāli apliecina”, “noslēdz notariāli” utml. Šobrīd lielākā daļa sabiedrības, kā norādīts prof. Dr.iur. Sanitas Osipovas pētījumā,⁶⁶ neizprot sniegto notariālo pakalpojumu būtību, t.i., līdz ar to sabiedrībā trūkst izpratnes par nosacījumiem, kādā veidā attiecīgais darījums ir jāsagatavo vai jāapliecina, jo domā, ka notariāls apliecinājums nodrošina identiskas tiesiskās sekas, neatkarīgi no tā, vai tas ir notariāls akts vai notāra veikts apliecinājums. Caurskatot šo problēmu, autore secina, ka arī tiesu praksē pastāv nepareiza notariālo darbību izpratne. Piemēram, 2010.gada jūlijā Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta Augstākās tiesas Judikatūras nodaļas veiktajā pētījumā "Tiesu prakse saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanā"⁶⁷ tika norādīts uz neskaidrību notariālo darbību saturā, proti, norādot, ka formulējums "notariāli apliecināts līgums" nereti praksē tiek jaukts ar notāra veiktu paraksta autentiskuma apliecinājumu uz privāta dokumenta, kas ir līgums. Turpinot, arī Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamentam ir bijis jāatceļ tiesnešu lēmumi, saskaņā ar Augstākās tiesas Senāta 2008. gada 12.novembra lēmumu lietā Nr. SPC – 85/2008,⁶⁸ 2008.gada, 9.janvāra lēmumu lietā Nr. SPC-0002-08,⁶⁹ jo pretēji Civilprocesa likuma 400.panta pirmās daļas

66Osipova S. Latvijas notariāta funkcijas un tās sniegtās juridiskās palīdzības pieejamība, to izvērtējums. Pētījums.54.lpp. Pieejams: <http://www.tm.gov.lv/lv/ministrija/imateriali/petijumi.html> [aplūkots 2013. gada 25.martā].

67Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta Augstākās tiesas Judikatūras nodaļa. Tiesu prakse saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanā: pētījums. 2010.jūlijs. Pieejams: http://www.at.gov.lv/files/docs/petijumi/bezstridus_izpildisana.doc [aplūkots 2013.gada 3.maijā].

68Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2008. gada 12.novembra lēmumu lietā Nr. SPC – 85/2008. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/files/archive/department1/2008/spc-85-ga.doc> [aplūkots 2013.gada 3.maijā].

69Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2008. gada 9.janvāra lēmumu lietā Nr. SPC-0002-08. Pieejams:<https://www.lursoft.lv/law?act=NISACT&SessionId=1C006DAF28A9E4F5A0891EF596164493&actid=138983> [aplūkots 2013.gada 3.maijā].

2.punkta noteikumiem tika pakļauta bezstrīdus piespiedu izpildīšanai privāta saistība, proti, kad zvērināts notārs apliecina tikai pušu paraksta īstumu, nevis taisa notariālu aktu.

Līdztekus augstākminētajai problēmai, autore norāda arī uz pretrunām notariālo darbību saturā tiesību normas ietvaros. Piemēram, Notariāta likuma pārejas noteikumu 6.punktā paredzēts, ka gadījumos, kad likums gribas izteikumiem nosaka notariālu apliecinājumu, publisku apliecinājumu vai apliecinājumu uzrādījuma kārtībā, zvērināts notārs taisa notariālu aktu. Turpretī Notariāta likuma 38.panta otrā daļā ir noteikts, ka tikai tāpēc, ka notariālais akts vai notariālais apliecinājums veikts ārpus zvērināta notāra apgabaltiesas darbības rajona, nezūd notariālā akta vai notariālā apliecinājuma spēks. Tas nozīmē, ka notariāls apliecinājums nav attiecināms uz notariāla akta formu un ar to saprotams tikai notāra veikts apliecinājums. Līdz ar to nav izprotams kāda notariālas darbības šeit ir jāveic – tikai jāapliecina vai jātaisa notariāls akts.

Maldinošs ir arī Notariāta likuma 108.¹ panta regulējums, ka apliecinājumu zvērināts notārs taisa kā notariālu aktu, izņemot gadījumus, kad likums noteic, ka apliecinājums rakstāms uz paša dokumenta (apliecinājuma uzraksts), vai paredz citu apliecināšanas kārtību.

Autore norāda, ka labas pārvaldības princips ietver tādas sistēmas izveidošanu, kas ir viegli uztverama un sabiedrībai izprotama. Tādēļ autore piedāvā sekojošo: izstrādāt vienotu terminoloģijas pielietojumu visās tiesību normās, t.i., Notariāta likumu papildināt ar terminu skaidrojumiem, kā arī veidot Notariāta likuma komentārus, kuros tiktu skaidroti un komentēti neskaidrie jautājumi, kā arī apkopotu tiesu prakses materiāli un pētījumos gūtie rezultāti, tādā veidā veidojot vienotu izpratni.

Autore piedāvā mainīt sabiedrībā pastāvošo tiesisko apziņu, ka notariāts ir institūts, kas veic tikai formālas darbības, t.i., apliecina faktus. Apskatot iepriekš pētīto jautājumu par zvērināta notāra izvirzītajām kvalifikācijas prasībām kā arī piešķirtām tiesībām no valsts puses un latīņu tipa notariāta būtību, autore norāda, ka apliecināšanas funkcija neprasa tik augstas juridisko kompetenci, bet gan pārsvarā prasa zināšanas lietvedībā un precizitātē. Apritot notariāta institūta pastāvēšanas 20 gadadienai, autore vēlas piedāvāt mainīt notariālo darbību uzsvāru no vienkāršas faktu apliecināšanas uz notariālo aktu taisīšanu. Vienlaikus šāda uzsvāra maiņa veicinātu notariāta institūta attīstību preventīvo jautājumu risināšanā. Jo notariāta galvenā misija ir nodrošināt preventīvu taisnīgumu, uzlabojot tiesisku dokumentu apriti, kuri ir īpaši nozīmīgi ekonomiskajā un tiesiskajā aprītē.

2. ZVĒRINĀTA NOTĀRA TAISĪTA APLIECINĀJUMA IZPRATNE

Lai izprastu apliecināšanas nozīmi notāra pienākumos, ir nepieciešams precizēt apliecināšanas jēdzienu un tā tiesiskās sekas, kā arī nepieciešams tās salīdzināt ar notariālā akta pazīmēm.

Apliecināšana tā ir autentiska rakstura piešķiršana.⁷⁰ Tā ir īpašība, kas piemīt lietai, kuras ticamība, patiesums nevar tikt apstrīdēts, kuras izcelsme ir neapšaubāma.⁷¹ Autentisks – atbilstīgs oriģinālam, īsts, pareizs, uz pirmavotu pamatots⁷², kā arī neapšaubāms.⁷³ Apliecināšanas mērķis ir nodrošināt pārliecību, pirmkārt, par personas identitāti paraksta izdarīšanas brīdī un, otrkārt, par personas brīvo gribu un šīs personas paraksta īstumu. Tādējādi tiek novērsta vai samazināta iespēja, ka paraksti varētu tikt viltoti vai parakstītos citas personas.⁷⁴ Kopš 2007.gada Notariāta likuma grozījumiem, notariālo aktu un apliecinājumu drošības līmeni paaugstina Notariāta likuma 75.pantā ieviestais obligātais notāra pienākums - ieskatīties Iedzīvotāju reģistrā un Nederīgo dokumentu reģistrā un izdarīt par to atzīmi aktā vai apliecinājumā. Šādas prasības tika ieviestas lai samazinātu arvien pieaugošo krāpšanās gadījumu skaitu un aizsargātu personu intereses.

Autoresprāt, problēma, kas ir radusies attiecībā uz apliecinājuma neizprati, slēpjas terminoloģijas plašākā un šaurākā nozīmē. Ar plašāku nozīmi saprotot notāra darbību veikt apliecināšanu, t.i., apliecināt, piemēram, paraksta īstumu uz dokumenta (Notariāta likums VII nodaļa), paziņojumu apliecināšana (Notariāta likums XVI nodaļa). Apliecinājumu raksta uz paša dokumenta. Ar šaurāko nozīmi saprotot gribas un fakta autentiskuma apstiprinājumu, piemēram, apliecinājumi, ka persona ir dzīva (Notariāta likums VIII nodaļa); apliecinājumi par sapulces, darbības vai notikuma norisi (Notariāta likums XVII nodaļa). Neskaidrību rada arī Notariāta likuma 108.pants, jo nav saprotams vai ir jāveic darbība un jāapliecina tikai pats fakts, vai arī ir jātaisa apliecinājums atbilstoši Notariāta likuma 65.panta 2.daļai. Tādēļ autore piedāvā turpat likuma 108.pantā skaidri to norādīt, kā arī izdalīt atsevišķā pantā apliecinājumus, kurus raksta uz paša dokumenta no apliecinājumiem, kuri jātaisa kā notariāli akti (Notariāta likums 108.¹ pants).

Notariāls apliecinājums ir publisks apliecinājums – gribas izteikumu un faktu konstatējuma, kuriem ir tiesiska nozīme, autentiskuma apstiprinājums. Savukārt notariāla apliecināšana ir notariāta funkcija – gribas izteikumu un faktu, kuriem ir tiesiska nozīme, autentiskuma

70Dekerss Ē. Notāra profesija, tās deontoloģija un tās struktūras. Starptautiskās Latīņu notariāta savienības Eiropas un Vidusjūras reģiona lietu komisija, 2000, 20. lpp. Pieejams: <http://www.notary.lv/site/docs/2007/10/16/dekers-deont.pdf> [aplūkots 2013. gada 16.maijā].

71Baranovska L., Liparte E. Latvijas atjaunotā notariāta desmitgade. Rakstu krājums. Rīga: Latvijas Zvērinātu notāru padome, 2003, 5. lpp.

72[b.a.] Juridisko terminu vārdnīca, Kamene, 2002, 22. lpp.

73Baldunčiks J., Pokrotniece K. Svešvārdu vārdnīca. Rīga: Jumava, 1999, 83.lpp

74Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1994. 20.aprīlis, nr.47 (178). Pieejams: http://www.likumi.lv/doc.php?id=58065&menu_body=KDOC [aplūkots 2013.gada 17.maijā].

apstiprināšana.⁷⁵ Abos gadījumos zvērināts notārs kā tiesu sistēmai piederīga persona apliecina privātu gribu publiski, proti, veic tās publisku apliecināšanu un līdz ar to piešķir dokumentam ticamību, ka šāds fakts ir īsts, paties un šādam faktam ir tiesiska nozīme. Publiska apliecinājuma spēks tiek piešķirts taisāmā notariālā apliecinājuma objektam – apliecināmajam personu gribas izteikumam, apliecināmajam faktam, apliecināmajai darbībai.

Fakts ir reāls notikums, parādība, atgadījums.⁷⁶ Zvērināts notārs apliecina tiesisku faktu, piemēram, ka persona ir dzīva; faktu, ka parakstījusies ir persona, kurai pienākas parakstīties; faktu, par valsts nodevas samaksu, kā arī citus likumos paredzētos faktus.⁷⁷ Par tiesisku faktu ir jāņem vērā arī tas, ka esošo notikumu apliecina notārs kā neitrāla persona, kurš klātienē visu redzējis, dzirdējis un pārbaudījis. Tātad fakta spēks attiecināms uz notāra apliecināto attiecībā uz darījuma dalībnieku identitāti, kā arī uz faktu, ka šis akts taisīts konkrētā laikā, konkrētā vietā, šajā aktā atspoguļotie gribas izteikumi ir akta dalībnieku patiesi izteiktie gribas izteikumi. Autore vēlas iebilst par neskaidro regulējumu attiecībā uz visiem fakta apliecinājumiem, kuri paredzēti citos likumos, bet nav uzskaitīti Notariāta likumā.

Ar savām pilnvarām notārs kā neitrāla persona apstiprina faktu valsts vārdā un, atšķirībā no klientu izvēles, papildus var apliecināt visu dokumenta saturu vai apliecināt uz dokumenta tikai klientu paraksta autentiskumu. Ja klients izvēlas lai notārs apliecina visa dokumenta saturu, notāram ir pienākums veikt dokumenta saturisko un faktisko analīzi, sniegt paskaidrojumus un konsultēt. Šādam dokumenta iestāsies tiesiskās sekas, kādas ir paredzētas notariālā akta kārtībā apliecinātam dokumentam.

Savukārt, ja klients aprobežojas tikai ar paraksta īstuma apstiprināšanu, tad zvērināts notārs iepazīstas ar dokumenta saturu vienīgi tiktāl, ciktāl tas nepieciešams, lai konstatētu, ka tā saturs nav acīmredzamā pretrunā ar likumiem, kas aizsargā pārvaldes kārtību, sabiedrības tikumību vai personas godu. Par dokumenta saturu zvērināts notārs neatbild, un tas arī ir atzīmējams apliecinājumā, t.i., tiek veikts ieraksts dokumentā par dokumenta atbilstību Notariāta likuma 116.panta regulējumam. Salīdzinājumam ar notariālā akta kārtībā taisītu un apliecinātu dokumentu, saistības kā tādas pastāvēšana var tikt apšaubīta Civillikumā norādītā gribas īstuma trūkuma dēļ (maldība, viltus vai spaidi).⁷⁸ Tas nozīmē, ka attiecīgais dokuments iespējams sastādīts ar trūkumiem vai pretrunām, kuras zvērināts notārs kā acīmredzamas pretrunas uz to

75Damane L. Notariālais akts kā mantisko un nemantisko tiesību garants. Promocijas darbs. Pieejams: <https://uis.lanet.lv/pls/pub/luj.fprnt?l=1&fn=F-2050448075/Linda%20Damane%202012.pdf> [aplūkots 2013. gada 16.maijā].

76Terminu skaidrojošā vārdnīca Civiltiesībās, 2012, 42. lpp.

77Notariāta likums: Latvijas Republikas likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=59982> [aplūkots 2013. gada 16. martā].

78Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta Augstākās tiesas Judikatūras nodaļa. Tiesu prakse saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanā: pētījums. 2010.jūlijs. Pieejams: http://www.at.gov.lv/files/docs/petijumi/bezstridus_izpildisana.doc [aplūkots 2013.gada 19.maijā].

brīdi nav konstatējis. Tā ir cena, ko darījuma puses maksā par iedomātu ietaupījumu par notāra pakalpojumiem.⁷⁹

Saskaņā ar Notariāta likuma 116. pantu dokumenti, uz kuriem apliecināts tikai parakstu īstums, atzīstami par privātiem dokumentiem, un tas atzīmējams apliecinājumā. Parakstu īstuma apliecināšanas gadījumā tiek apliecināts, ka uz attiecīgā darījuma esošie paraksti atbilst to personu parakstiem, kuru identitāte ir pārbaudīta zvērināta notāra klātbūtnē un šim faktam notārs ir liecinieks. Tas nozīmē, ka ar paraksta īstuma apliecināšanu zvērināts notārs piešķir faktam publisku ticamību, ka persona, kuras personība ir identificēta, ir parakstījusies uz attiecīgā dokumenta neieinteresētas valsts amatpersonas klātbūtnē un turklāt persona ir vēlējusies šo sava paraksta īstuma apliecināšanu uz šī dokumenta, tādējādi garantējot šo parakstu autentiskumu.⁸⁰

Kā norādīts Notariāta likuma 65.panta 2.punktā zvērinātam notāram piekrīt taisīt apliecinājumus. Ar apliecinājumu šajā normā ir jāsaprot gribas izteikums un fakta apstiprinājums, kuriem ir tiesiska nozīme, autentiskuma apstiprinājums.⁸¹ Tas nozīmē, ka šādam dokumentam tiek piešķirta augstāka vērtība, nekā Notariāta likuma 116.pantā noteiktajam.

Apkopojot apakšnodaļā aplūkoto, autore secina:

- publiska apliecinājuma spēks tiek piešķirts taisāmā notariālā apliecinājuma objektam: apliecināmajam personu gribas izteikumam, apliecināmajam faktam, apliecināmajai darbībai;
- zvērināta notāra veikts apliecinājums ir jāskata šaurākā un plašākā nozīmē: apliecināšana kā notariāla darbība, t.i., uz dokumenta uzlikts autentisks paraksts, apliecinājums kā dokumentam piešķirta publiska vērtība (izteiktas gribas un fakta konstatējums); autore piedāvā Notariāta likuma 108.pantā skaidri to norādīt, kā arī izdalīt atsevišķā pantā apliecinājumus, kurus raksta uz paša dokumenta no apliecinājumiem, kuri jātaisa kā notariāli akti (Notariāta likums 108.¹ pants);
- ar paraksta īstuma apliecināšanu zvērināts notārs piešķir publisku ticamību faktam, ka persona, kuras personība ir identificēta, ir parakstījusies uz attiecīgā dokumenta neieinteresētas valsts amatpersonas klātbūtnē un turklāt persona ir vēlējusies šo sava paraksta īstuma apliecināšanu uz šī dokumenta, tādējādi garantējot šo parakstu autentiskumu;
- autentiskuma piešķiršana visam dokumentam, attiecībā uz privātu dokumentu ir iespējama, ja tas tiek taisīts notariālā akta kārtībā (Notariāta likums 87.pants);
- galvenā atšķirība starp abiem minētajiem notariālā apliecinājuma veidiem ir atbildības un kontroles apjomā, kas ir ietverts katrā no tiem;

79Сухотина Е. Нотариат - это гарантии и стабильность! Информационный нотариальный портал. Pieejams: <http://www.notary.ru/notary/text12.html> [aplūkots 2013.gada 15.maijā].

80Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1994. 20.aprīlis, nr.47 (178).Pieejams: http://www.likumi.lv/doc.php?id=58065&menu_body=KDOC [aplūkots 2013.gada 17.maijā].

81Damane L. Notariālais akts kā mantisko un nemantisko tiesību garants. Promocijas darbs. Pieejams: <https://luis.lanet.lv/pls/pub/luj.fprnt?!=1&fn=F-2050448075/Linda%20Damane%202012.pdf> [aplūkots 2013.gada 16.maijā].

- paraksta apliecinājums ir visnepilnīgākais notariālais apliecinājums, kas negarantē darījuma pusēm nekādu aizsardzību; attiecīgi dokumenta dalībniekiem ir nepieciešams pašiem rūpēties par to, lai būtu pierādāms dokumenta saturs un spēks;
- salīdzinājumā ar notariāliem aktiem, notāra veiktiem apliecinājumiem nav paredzēta dokumenta saglabāšanas funkcija, atkārtota noraksta un izraksta izdošana.

3. NOTARIĀLA AKTA IZPRATNE UN SATURS

Aktus, kurus taisa zvērināts notārs, ierakstot tos aktu grāmatā, sauc par notariāliem aktiem.⁸² Autoresprāt, šāds akta definējums ir nepilnīgs, jo nav saprotams nedz piedāvātā dokumenta mērķis, nedz arī tiesiskās sekas un atšķirības no citiem juridiskiem dokumentiem. Tādēļ autore piedāvā savu Notariāta likuma 82.pantu izteikt šādā redakcijā: „Notariāls akts ir zvērināta notāra apliecinājums, kas nodrošina visa dokumenta satura autentiskumu, notāra īpašu atbildību un publisku ticamību”.

Autore piedāvā analizēt notariālā akta saturu un mērķi, piedāvās savu notariālā akta definīciju, kā arī noteiks atšķirības, kas pastāv starp notariālo aktu un notāra veikto apliecinājumu. Tiesisku seku iestāšanos nosaka trīs saistīti apstākļi: gribas izteikums, dalībnieku vēlme iegūt tiesiskas sekas, kā arī tiesību normām ir jāatzīst šīs tiesiskās sekas.

Savukārt, lai dokumentam būtu publisks raksturs, ir nepieciešams: 1) amatpersonas vai iestādes dalība dokumenta sastādīšanā; 2) attiecīgai amatpersonai ir jābūt tiesībām sastādīt publisku dokumentu; 3) lai akts būtu sastādīts likumā noteiktā kārtībā pēc paredzētās formas. Visi dokumenti, kas neatbilst publiska dokumenta nosacījumiem, uzskatāmi par privātā kārtībā sastādītiem dokumentiem. Kā atzīts arī tiesību doktrīnā, publisko aktu priekšrocība ir tāda, ka, ja tā īstums nav apstrīdēts, tad dokumenta saturu nevar apgāzt nedz ar liecinieku liecībām, nedz ar mājās kārtībā sastādītiem dokumentiem.⁸³

Lai varētu atšķirt notariālo aktu no citiem dokumentiem, autore vēlas uzskaitīt pētījuma gaitā izsecinātās notariālā akta pazīmes: 1) normatīvajos aktos ir noteikta stingra notariālā akta parakstīšanas, glabāšanas un izsniegšanas kārtība;⁸⁴ 2) likums paredz īpašu darījuma slēgšanas procedūru; 3) likums paredz obligātas prasības uz aktā iekļautiem rekvizītiem;⁸⁵ 4) notariāls akts ir tiesisks fakts, kas taisīts konkrētā laikā, konkrētā vietā un šajā aktā paustajam gribas izteikumam nav paredzēti grozījumi; 5) notariālam aktam tiek piešķirta publiskā ticamība, kura izpaužas kā drošības garantija trešajām personām, ka notariālajā dokumentā minētās personas darījumu ir noslēgušas, turklāt noslēgušas ar attiecīgo saturu;⁸⁶ 6) notariālam aktam ir tāds pats izpildu spēks kā galīgām spriedumam vai tiesas nolēmumam.⁸⁷

82Notariāta likums: Latvijas Republikas likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=59982> [aplūkots 2013. gada 16. martā].

83Bukovskis V. Civilprocesa mācības grāmata. Rīga: autora izdevums, 1933, 392. lpp.

84Metuzāle I. Notariāla akta kā autentiska dokumenta pierādījums un izpildes spēks. Grām.: Civilprocesa aktuālie jautājumi. 2007.gada zinātniskās konferences materiālu krājums. Tiesu namu aģentūra, 2008, 138.lpp

85Notariāta likums: Latvijas Republikas likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=59982> [aplūkots 2013. gada 16. martā].

86Balodis K. Ievads civiltiesībās. Rīga: Apgāds ABC, 2007, 195.lpp.

87Dekerss Ē. Notāra profesija, tās deontoloģija un tās struktūras. Starptautiskās Latīņu notariāta savienības Eiropas un Vidusjūras reģiona lietu komisija, 2000, 24. lpp. Pieejams: <http://www.notary.lv/site/docs/2007/10/16/dekers-deont.pdf> [aplūkots 2013. gada 16.martā].

3.1. Notariāls akts kā gribas izpaudums darījumā

Tiesisks darījums ir gribas akts, kas vērts uz noteiktu mērķu sasniegšanu, kā arī tiesiska darbība, kas vērsta uz civiltiesisku attiecību nodibināšanu, grozīšanu vai izbeigšanu.

Apliecinot gribas izteikumu, zvērināts notārs taisa notariālo aktu. Notariālajā aktā ir norādāmi tā dalībnieku gribas izteikumi. Notariālā akta dalībnieki ir personas, kuras zvērināta notāra klātbūtnē izteic gribu savā vai citas personas vārdā.⁸⁸ Autoresprāt, tieši gribas izteikums ir iemesls notariālā akta izveidei. Ja netiek izteikts gribas izteikums, notariālam aktam nav tiesiska pamata. Tas nozīmē, ka gribas izteikumam ir jābūt nopietnam un vēlamam.

Griba ir psihisku norišu kopums, kuras izpaužas mērķtiecīgā, apzinātā darbībā, patstāvīgā rīcībā.⁸⁹ Gribas izteikuma izdarīšana nozīmē to, ka persona gribu ir izpaudusi uz ārieni. Tas savukārt nozīmē, ka izteiktā griba ir vēlama un līdz ar to vēlamas arī ir attiecīgi tiesiskās sekas. Tiesiska darījuma noslēgšanai ir nepieciešams arī abu pušu saskaņots gribas izteikums, īpaši ja darījums ir divpusējs vai vairākpusējs (Civillikuma 1427.pants). Bez tam, gribas izteikums var būt saprotams, nesaprotams (neskaidri izteikts), kā arī pretējs patiesās gribas sākotnējai idejai. Ar gribas izteikuma iestrādi dokumentā vienlaikus zvērināts notārs veic intelektuālo darbību: iegūtais un precizētais gribas izteikums ir jāsakārto loģiskā secībā, jāapstrādā jauniegūtā informācija un jāveic teksta sagatave atsaucoties uz saņemto informāciju, jānoskaidro darījuma tiesiskais regulējums. Tas nozīmē, ka notārs ir līdzautors visiem aktiem kuros iesaistās.

Notariālam aktam, salīdzinot ar citiem rakstiska darījuma aktiem, ir tā īpatnība, ka notārs uzņemas atbildību par notariālā aktā ietvertā tiesiskā darījuma atbilstību pušu izteiktajai gribai un likuma prasībām.⁹⁰ Apliecinot darījumu notariāla akta formā, notārs veic tā saturisko un faktisko analīzi. Salīdzinot ar citiem juridiskiem dokumentiem, notariālam aktam piemīt sekojošas priekšrocības: 1) notariāls akts nodrošina un aizsargā tiesības valsts vārdā; 2) notariāls akts ir publiski atzīts dokuments, kas bauda pierādījuma spēku; 3) puses tiek konsultētas par tiesībām un pienākumiem, kā arī brīdinātas par tiesiskajām sekām; 4) notariāla akta saturs ir saskaņots ar tiesību aktiem; 5) notariāls akts ir apdrošināts pret notāra nekompetenci.⁹¹

Notariālo aktu tiesiskā aizsardzība tiek pamatota ar notāram noteiktiem obligātiem pienākumiem notariālā akta taisīšanas procesā. Pirmkārt, sastādot notariālo aktu, notāram ir jāpārbauda dalībnieku identitāte, rīcībspēja un pārstāvības tiesības Notariāta likumā paredzētajā

88Notariāta likums: Latvijas Republikas likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=5998> [aplūkots 2013. gada 16. martā].

89Terminu skaidrojošā vārdnīca Civiltiesībās, 2012, 45. lpp.

90Balodis K. Ievads civiltiesībās. Rīga: Apgāds ABC, 2007, 195.lpp.

91Для чего нужен нотариус? Информационный нотариальный портал. Pieejams: <http://www.notary.ru/people/notary.html> [aplūkots 2013.gada 5.maijā].

kārtībā (Notariāta likuma 83., 84. un 86. pants). Pārbaudot akta dalībnieku identitāti, zvērinātam notāram ir jāgūst pārliecība, ka darījuma dalībnieki ir tās personas, par kurām viņi uzdodas. Pārstāvības tiesības zvērināts notārs pārbauda pēc viņam iesniegtiem publiskiem dokumentiem vai ierakstiem Komercreģistrā vai citos publiskos reģistros. Autore šajā sakarā vēlas vērst uzmanību un nevienlīdzīgu praksi, proti, nav saprotams, kādēļ Komercreģistra ierakstiem tiek piešķirta ticamība 15 dienas, bet Zemesgrāmatas ierakstiem dati ir jāpārbauda akta taisīšanas brīdī (Notariāta likums 87.² panta 2.daļa).

Ja pārstāvības tiesības izriet no ieraksta Komercreģistrā vai citā publiskā reģistrā, zvērināts notārs tās pārbauda, salīdzinot ar ziņām reģistrā ne agrāk kā 15 dienas pirms notariālā akta taisīšanas vai arī reģistra izrakstā, kuru ne agrāk kā 15 dienas pirms notariālā akta taisīšanas apliecinājusi attiecīgā reģistra iestāde. Ārvalstu reģistriem piemērojams 30 dienu termiņš. Zvērināts notārs aktā norāda datumu, kad pārbaudījis ziņas, vai izraksta apliecināšanas datumu.⁹² Autoresprāt, 15 dienu termiņš ir nesamērīgi liels, jo šobrīd komercreģistra iestādes amatpersonai lēmums par ieraksta izdarīšanu Komercreģistrā, atteikumu izdarīt ierakstu vai ieraksta izdarīšanas atlikšanu ir jāpieņem 3 dienu laikā.⁹³ Līdz ar to pārstāvības tiesības 15 dienu laikā var tikt nomainītas pat 5 reizes. Attīstoties informācijas sistēmas tehnoloģiskajām iespējām un idejai par notariātu kā „vienas pieturas aģentūru” arī no ārvalstu reģistros iegūtajiem izrakstiem likumā noteiktais 30 dienu termiņš ir nesamērīgs. Autore piedāvā samazināt 15 un 30 dienu termiņus uz 3 dienu termiņu. Savukārt, apliecinot tiesisku darījumu, kura priekšmets ir zemesgrāmatā ierakstītas vai ierakstāmas tiesības, zvērinātam notāram ir jāpārbauda dati zemesgrāmatā akta taisīšanas brīdī. Tā kā nav saprotams termiņš, kāds ir maksimālais akta taisīšanas brīdis, arī šajā gadījumā autore piedāvā izmantot 3 dienu termiņu. Gadījumā, ja par attiecīgo darījuma priekšmetu tiek skatīts lūgums, tad pieprasījumā no Valsts Vienotās Datorizētās Zemesgrāmatas datu bāzes⁹⁴, ir redzama iesniegtā lūguma atzīme.

Otrkārt, papildus identitātes, rīcībspējas un pārstāvību tiesību pārbaudei, zvērināts notārs apliecina notariālu dokumentu pēc tā satura. No šī pienākuma izriet, ka notariāls akts ir nošķirams no citiem aktiem ar tā satura autentiskuma apliecināšanu no zvērināta notāra puses.

Autentiska dokumenta priekšnosacījums ir tā autentiskuma atzīšana. Zvērināts notārs, apliecinot dokumentu notariālā akta kārtībā, piešķir konkrētajam dokumentam autentisku raksturu, t.i, piešķirt ticamību dokumenta saturam, ka tajā ietvertās saistības atbilst vēlamām saistībām un šo saistību iestāšanos netraucēs tiesiskais ietvars. Kā var atšķirt dokumentu, kam ir autentisks raksturs? Autentiska rakstura jēdziens ietver sevī tāda tādu ticamības, pareizības,

⁹²Notariāta likums: Latvijas Republikas likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=59982>[aplūkots 2013. gada 16. martā].

⁹³Komerclikums: Latvijas Republikas likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=5490>[aplūkots 2013. gada 14.maijā].

⁹⁴Valsts Vienotā Datorizētā Zemesgrāmata. Pieejams:<http://www.zemesgramata.lv/?cid=31>[aplūkots 2013.gada 16.martā].

izcelsmes garantijas ideju, kas nevar tikt apšaubīta.⁹⁵ Piemēram, atbilstoši Civilprocesa likuma 178.panta 3.daļai notariālā akta patiesīgums nav apšaubāms, to var apstrīdēt, ceļot tikai atsevišķu prasību. Līdz ar to autore secina, ka notariālā aktā taisīts dokuments ir jāizstrādā atbilstoši likumam, jo tikai likumam atbilstošs notariāls akts radīs sekas, kas izriet no tā autentiskā rakstura - gan procesuālajā jomā, gan ārpusstiesas jomā kā nacionālajā, tā starptautiskajā līmenī. Notariālo dokumentu brīva kustība un to atzīšana citās valstīs prasa, lai būtu izpildītas Starptautiskās latīņu notariāta savienības atzītās formālās garantijas attiecībā uz uzticēšanos atzīšanai, spriedumu par rīcībaspēju, leģitīmāciju un doto piekrišanu.⁹⁶ Ar satura autentiskuma apliecināšanu tiek garantēta dokumenta spēkā esamība nākotnē, kā arī dokumenta atbilstība likuma prasībām un garantijai, ka dokuments iegūs tiesiskas sekas. Tādēļ darījuma akta saturam, tā noteikumiem ir jābūt atspoguļotiem skaidri un nepārprotami (Notariāta likuma 87.¹pants, Civillikuma 1506.pants). Šādi nosacījumi ir būtisks priekšnoteikums notariālo darbību uzticamībai, jo notariālās darbības mērķis ir iesaistīto pušu tiesisko interešu īstenošana un aizsardzība. Piemēram, trešās personas var būt drošas, ka notariālā aktā minētās personas darījumu ir noslēgušas, turklāt noslēgušas ar attiecīgu saturu.⁹⁷

Treškārt, zvērinātam notāram akts ir jāapliecina, t.i., jāparaksta un jāuzspiež zīmogs.⁹⁸ Zvērināts notārs kā neitrāls liecinieks valsts vārdā apliecina notiekošo faktu,- to ko redzējis un dzirdējis. Apliecinātam aktam ir īpašs spēks. Tam tiek piešķirts liels pierādījuma spēks un izpildu spēks.⁹⁹ Notariālā akta pierādījuma spēks nozīmē, ka akts ir pašpietiekams, ka tam, kurš uz to atsaucas, nav jādara nekas cits, kā vien jāuzrāda akts, un ka tas, kurš to apstrīd, neko nepanāks: viņa prasība tiks noraidīta.¹⁰⁰ Tas nozīmē, ka notariālā akta apstrīdēšana iespējama tikai tādā gadījumā, ja prasītājs ir panācis lietas ierosināšanu pret notāru, kurš taisījis aktu, par nepatiesu ierakstu. Pierādījuma spēkam ir netieši noteiktas robežas, proti, pierādījuma spēks attiecas tikai uz to faktu un paziņojuma ticamību, par kuriem notārs apliecina, ka viņš personīgi tos ir redzējis vai dzirdējis vai veicis.¹⁰¹ Līdz ar to notariālajā aktā kopš brīža, kad tas ir parakstīts un apliecināts, nav paredzēti nekādi grozījumi attiecībā uz dalībnieku gribu, t.i., visi grozījumi un precizējumi tiks uzskatīti par prettiesiskiem un pamatojami ar notāra disciplināratbildību. Protams ir jāņem

95Metuzāle I. Notariāla akta kā autentiska dokumenta pierādījums un izpildes spēks. Grām.: Civilprocesa aktuālie jautājumi. 2007.gada zinātniskās konferences materiālu krājums. Tiesu namu aģentūra, 2008, 138. lpp.

96Belousuva R. Par Latvijas notariātu jaunajā gadsimtā. Jurista vārds, 2001, 13.novembris, Nr. 35 (228). Pieejams:http://www.juristavards.lv/index.php?laidiens_id=1771&year=2001&month=11&day=13#cal [aplūkots 2013.gada 5.maijā].

97Balodis K. Ievads civiltiesībās. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007, 195.lpp.

98Zvērināts notārs lieto zīmogu ar papildināto mazo valsts ģerboni un tekstu, kas ietver amata nosaukumu, zvērināta notāra vārdu un uzvārdu, apgabaltiesas nosaukumu un amata vietu. Skat. Notariāta likums: Latvijas Republikas likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=59982> [aplūkots 2013. gada 16. martā].

99Dekerss Ē. Notāra profesija, tās deontoloģija un tās struktūras. Starptautiskās Latīņu notariāta savienības Eiropas un Vidusjūras reģiona lietu komisija, 2000, 23. lpp. Pieejams: <http://www.notary.lv/site/docs/2007/10/16/dekers-deont.pdf> [aplūkots 2013. gada 16.martā].

100Turpat, 23.lpp.

101Turpat, 23.lpp.

vērā, ka notariālajā aktā var pastāvēt iekšējie trūkumi, bet notariālā akta iekšējo trūkumu esamība nevar aizskart trešo personu iegūtās tiesības. Civiltiesībās rakstiskie pierādījumi ir svarīgākais pierādījumu veids, tādēļ, ka tie satur personas noteiktu domu un gribu taisni tādā veidā, kādā tā savā laikā izteikta (Civillikums 1476.pants). Gadījumos, ja notārs ir pieļāvis tekstā gramatiskas kļūdas, taisot notariālo aktu, tad labojumus, svītrojumus un piemetinājumus atzīmē akta beigās pirms dalībnieku parakstiem. Acīmredzamas pārrakstīšanās un matemātiska aprēķina kļūdas aktos un apliecinājumos zvērināts notārs izlabo un apliecina ar savu parakstu.¹⁰²

Izpildu spēks izriet no akta pierādījuma spēka un tā publiska akta statusa. Izpildu spēks nodrošina darījuma uzņemto saistību izpildi ar brīdi, kad līdzēji paraksta notariālo aktu. Tas nozīmē, ka notariālā akta dalībnieki, parakstot notariālo aktu, abpusēji apņemas ievērot saistības, kuras tiem tiek radītas ar šī akta parakstīšanas brīdi. Savukārt notārs, apliecinot dokumentu, garantē vienošanās likumību un oficiāli konstatē līgumslēdzēju pušu piekrišanu dokumenta saturam. No šādām darbībām izriet tēze: Ja valsts nepieļauj, ka varētu tikt apšaubīti fakti, ko notārs apliecina aktā, tā nepieļauj arī, ka kāda no pusēm varētu izvairīties no saistībām ko tā uzņēmusies, parakstot aktu.¹⁰³

Šobrīd Latvijā notariālā akta izpildu spēks nav vispāratzīts. Proti, ja notariālā akta, kas konstatē saistības par īpašuma nodošanu, izpildu spēks netiek apstrīdēts, tad notariālā akta, kas konstatē saistības par noteiktu darbību izdarīšanu vai neizdarīšanu, izpildu spēks ne vienmēr tiek atzīts. Tiesu praksei ir augsta tendence dot prioritāti tiesneša arbitrāžai salīdzinājumā ar izpildu spēku, ko zvērināts notārs devis jau iepriekš.¹⁰⁴ Lai gan notariāta un tiesas mērķi Latvijā ir vienādi, tomēr atšķiras tā sasniegšanas instrumenti. Autore norāda, ka valstij tie ir vienlīdz nozīmīgi un atbilstoši no Satversmes 1.panta¹⁰⁵ atvasinātais tiesiskuma princips uzliek pienākumu veicināt preventīvo tiesiskumu un tādēļ būtu nepieciešams papildināt Civilprocesa un Notariāta likuma normas un atzīt notariālā aktā taisītam dokumentam izpildu spēku, un līdz ar to daudz vairāk varētu tikt iedarbināts Civilprocesa 50.nodaļas noteiktajā tiesas spriedumu izpildes kārtība.¹⁰⁶

Analizējot šajā apakšnodaļā notariālā akta īpašības, autore nonāk pie šādiem secinājumiem:

- gribas izteikums ir iemesls notariālā akta izveidei; ja netiek izteikts gribas izteikums, notariālam aktam nav tiesiska pamata;
- autentiska dokumenta priekšnosacījums ir tā autentiskuma atzīšana;

102Notariāta likums: Latvijas Republikas likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=59982> [aplūkots 2013. gada 16. martā].

103Dekerss Ē. Notāra profesija, tās deontoloģija un tās struktūras. Starptautiskās Latīņu notariāta savienības Eiropas un Vidusjūras reģiona lietu komisija, 2000, 23. lpp. Pieejams: <http://www.notary.lv/site/docs/2007/10/16/dekers-deont.pdf> [aplūkots 2013. gada 16.maijā].

104Turpat, 24.lpp.

105Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993.1. jūlijs, Nr.43.

10628.10.2010. likuma „Grozījumi Notariāta likumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/BFA34BEE95D781D2C225776D0024C0B1?OpenDocument> [aplūkots 2013.gada 19.maijā].

- autentiska rakstura jēdziens ietver sevī tāda tādu ticamības, pareizības, izcelsmes garantijas ideju, kas nevar tikt apšaubīta;
- apliecinātam aktam ir īpašs spēks; tam tiek piešķirts liels pierādījuma spēks un izpildu spēks; autore notariālo aktu faktiski identificē kā rīcības plānu;
- Satversmes 1.panta¹⁰⁷atvasinātais tiesiskuma princips uzliek pienākumu valstij veicināt preventīvo tiesiskumu caur notariāta institūtu;

3.2. Notariālā akta trūkumi

Tā kā notariāls akts tiek apveltīts ar īpašu pierādījumu un izpildes spēku, ir nepieciešams arī apskatīt vai pastāv kādi trūkumi, t.i., notariālā akta taisīšanas laikā radušies defekti, kas likumā noteiktos gadījumos ir pamats uzskatīt notariālā akta spēkā neesamībai vai apstrīdamībai.

Taisot notariālo aktu, pirmkārt, ir jāievēro visi akta sastādīšanas nosacījumi, pretējā gadījumā, notariālo aktu var atzīt par spēkā neesošu. Piemēram, Notariāta likuma 93.pants pauž skaidru nostāju pret notariālā akta tehniskā noformējuma obligātajām prasībām, kuras neievērojot aktam nav notariāla spēka. Turpat 91.pantā ir norādīts, ka notariāls akts ir jāraksta skaidri un saprotami, vismaz vienu reizi tajos summas un numuri ir jānorāda vārdiem. Tas nozīmē, ka zvērināta notāra pienākums ir nepārprotami, skaidri un loģiski sagatavot ikvienu notariālo aktu, tādējādi atspoguļojot zvērināta notāra profesionālās zināšanas, kas kalpo kā nosacījums darījuma neapstrīdēšanai. Atzīmējams ir fakts, ka mazinot notariāla akta viltošanas iespējamību, papildus drošības garantus pret notariālo aktu viltojumiem ir notariālā akta ūdenszīmes prasības, proti, ūdenszīmju veidlapas ir izgatavotas pēc dokumentu drošības standartiem, kas nodrošina uz speciālām veidlapām izdoto dokumentu īstumu un tiesiskumu. Autore piebilst, ka arī līdztekus Notariāta likumā noteiktajām dokumentu radīšanas prasībām, zvērinātam notāram ir jāievēro Ministru kabineta noteikumi Nr.916 Dokumentu izstrādāšanas un noformēšanas kārtība¹⁰⁸, kā arī Dokumentu juridiskā spēka likums.¹⁰⁹

Otrkārt, Notariāta likuma 87.³ pantā ir paredzēts, ka zvērināts notārs nedrīkst taisīt notariālos aktus, kuri ir aizliegti ar likumu vai kuru saturs ir acīmredzamā pretrunā ar likumiem, kas aizsargā pārvaldes kārtību, sabiedrības tikumību vai personas godu. Kā arī, ja zvērinātam notāram rodas šaubas par darījuma atsevišķu noteikumu spēku, viņam tas jādara zināms notariālā akta dalībniekiem un jānorāda notariālajā aktā. Bet, ja zvērinātam notāram rodas šaubas par darījuma atbilstību likumam vai dalībnieku patiesajai gribai, viņam šīs šaubas ir jāapspriež ar

107Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993.1. jūlijs, Nr.43.

108Dokumentu izstrādāšanas un noformēšanas kārtība: Ministru kabineta 2010.gada 28.septembra noteikumi nr.916.Latvijas Vēstnesis, 2010. 14.oktobris, nr.163 (4355). Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=219491> [aplūkots 2013.gada 16.maijā].

109Dokumentu juridiskā spēka likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=210205> [aplūkots 2013.gada 16.maijā].

darījuma dalībniekiem. Viss jau būtu labi, ja pēc šādas notāra un dalībnieku apspriedes, akta dalībnieki ļautu notāram taisīt aktu, kas būtu daudz korektāks, tomēr, kā autore secina, šā brīža regulējums pieļauj taisīt notariālu aktu arī gadījumos, ja zvērināts notārs ir norādījis uz trūkumiem, bet akta dalībnieki tomēr pastāv uz akta taisīšanu. Zvērinātam notāram, vienīgais, aktā jāieraksta gan savi paskaidrojumi, gan darījuma dalībnieku šajā sakarā sniegtie paskaidrojumi. Neatkarīgi no tā vai notariālajā aktā ir ietvertas šādas paskaidrojošās piezīmes, kā arī neatkarīgi no šo piezīmju satura, ja darījuma puses pastāv šāda akta taisīšanu, zvērināts notārs aktu taisa. Jo notāram likums neparedz rīkoties savādāk. Autore secina, ka formāli šāds notāra taisītais akts, ja vien tas atbilst labas ticības principam, kā arī likuma prasībām ir uzskatāms par spēkā esošu un bauda tam piešķirtās tiesiskās sekas. Līdz ar to ir jāpieņem, ka akts apmierina darījumā iesaistītās puses un par akta nepilnībām un izdarītās izvēles sekām puses ir informētas un piekritušas. Autoresprāt, šāds regulējums savu mērķi sasniedz tikai daļēji, proti, tikai daļā kur notārs ir darījis zināmu akta dalībniekiem savas šaubas (par darījuma atsevišķu noteikumu spēku atbilstību vai darījuma atbilstību likumam kopumā vai dalībnieku patieso gribas trūkumu vai nepilnību) un savus, kā arī darījuma dalībnieku attiecīgos paskaidrojumus ir fiksējis pašā notariālajā aktā. Paskaidrojumi šajā gadījumā kalpos vienīgi kā garantis notāra atbildības izvērtēšanai. Lai stiprinātu pārlicību, ka šādi gadījumi ir ļoti maz (gadījumi, kas mazina notariālā akta vērtību sabiedrības apziņā), autore vēlas piedāvāt attiecīgi likumā iekļaut trīs dienu apdomāšanās termiņu. Autore pieļauj lielu varbūtību, ka akta dalībniekiem būs pietiekoši laika vēlreiz apsvērt visus plusus un mīnus attiecībā uz akta satura nepilnībām.

Treškārt, autore darba gaitā secina, ka ne vienmēr zvērināts notārs var iegūt kā arī pārlicināties par gribas patiesumu un reāliem darījuma faktiem. Piemēram, ja darījuma puses apzināti norāda citu darījuma samaksas kārtību, summas patiesumu utt. Tas nozīmē, ka notariālā aktā var pastāvēt patiesās gribas trūkums. Notāram pienākumos nav noteikts izziņāt patieso īpašuma vērtības cenu. Līdzīgi ir ar gadījumiem, kad neapzināti kāda no darījuma pusēm neizprot savu saistību pārmērīgumu (kad nav pietiekamas attiecīgās juridiskās zināšanas) un līdz ar to pakļauj sevi lielākam riskam. Lai gan pastāv atziņa, ka ikvienā darījumā kāda no pusēm būs lielāks ieguvējs nekā otra puse, - notāra kompetencē ir radīt līdzsvaru starp abu pušu tiesiskajām interesēm, vienlaikus nodrošinot attiecīgo normu ievērošanu. Līdz ar to šeit autores saskata diskusiju par to, cik tālu ir iespējama šādu pušu patiesas gribas kā tādas noskaidrošana un saskaņošana atbilstoši likumam, kā arī personas tiesisko interešu aizsardzības nodrošināšana radītajā aktā.

Ceturtkārt, lai gan Latvijā civiltiesību normatīvos līdz šim spītīgi ir atstāts princips, ka darījuma formai pēc tās dalībnieku ieskata piemīt brīvas izvēles izpausmes princips, likumdevējs nosaka vairākus gadījumus (kā izņēmumus), kad darījums formai ir jābūt rakstiskai un ir jāatbilst likuma prasībām. Ja likums prasa noteiktu darījuma formu, tad nav izvēles starp vēlamo vai

nevēlamo.¹¹⁰ Notariālā forma ir nepieciešama, lai tiktu radīts nevis tikai spēkā esošs dokuments, bet gan spēkā esošs darījums.¹¹¹ Neievērojot šādas formas prasības, darījumu var atzīt pat par spēkā neesošu, neskatoties uz pārējo nosacījumu izpildīšanu. Tas nozīmē, ka likumdevējs ir paredzējis obligātu notariālu aktu kā imperatīvu normu, kas liedz izvēles iespēju par labu privātam dokumentam. Piemēram, par testamenta pieņemšanu glabājumā (Civillikums 439.panta 4.punkts; Notariāta likums 142.panta 2.daļa); par saistību priekšmeta izsniegšanu (Notariāta likums 145.⁸ panta 2.daļa); pārdzīvojušā laulātā un mantojumu pieņēmušo mantinieku vienošanās par pārdzīvojušā laulātā daļu laulāto kopīgā mantā (Notariāta likums 264.pants), apliecība par pēdējās gribas rīkojuma akta atvēršanu un nolasīšanu (Notariāta likums 273.panta pirmā daļa), laulības šķiršanas iesniegums (Notariāta likums 328.pants), laulības šķiršanas apliecība (Notariāta likums 336.panta pirmā daļa). Pastāv arī darījumi, kurus vispār savādākā formā nevar noslēgt kā rakstiski, piemēram, pilnvaras izdošana pārstāvībai zemesgrāmatā (Zemesgrāmatu likums 58.panta pirmā daļa).

Ievērojot norādīto kārtību, kādā tiek sastādīti notariālie akti, Civilprocesa likuma 178.panta trešajā daļā paredzēts, ka notariālo aktu patiesīgumu nevar apšaubīt. Tos var apstrīdēt, ceļot atsevišķu prasību. Tiesību doktrīnā, skaidrojot publiskā un privātā kārtībā sastādītu aktu un dokumentu kā pierādījumu nozīmi, norādīts, ka priekšrocības, kuras likums piešķir publiskā kārtībā sastādītiem dokumentiem pamatotas uz prezumpciju, ka amatpersonām, kuras piedalās aktu sastādīšanā, nav nekādas intereses kaut ko nepatiesu apliecināt un amatpersonas atbild par nepatiesu apstākļu apliecināšanu. Minētais nozīmē, ka līgumslēdzēju gribas izpauzums, kas fiksēts notariālajā aktā, nevar tikt apšaubīts, ja vien tas nav apstrīdēts, ceļot atsevišķu prasību. Turklāt prasība var būt celta ne vien par visa akta (darījuma) atzīšanu par spēkā neesošu, bet arī par atsevišķu aktā ietvertu punktu spēkā neesamību.¹¹²

Apkopojot šajā apakšnodaļā uzskaitītos notariālā akta trūkumus, autore nonāk pie sekojošiem secinājumiem:

- notariāls akts, kas ir sastādīts un apliecināts atbilstoši normatīvo aktu prasībām, strīda gadījumā ir neapstrīdams pierādījums;
- autore vēlas piedāvāt attiecīgi likumā iekļaut trīs dienu apdomāšanās termiņu; autore pieļauj lielu varbūtību, ka akta dalībniekiem būs pietiekoši laika vēlreiz apsvērt visus plusus un mīnus attiecībā uz akta satura nepilnībām.

110Torgāns K. Saistību tiesības. I daļa. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 49.lpp.

111Turpat, 49.lpp.

112Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012. gada 18. aprīļa Spriedums Lietā Nr.SK-176/2012. Notariāla akta patiesīguma apstrīdēšanas kārtība. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=auth&id=252098> [aplūkots 2013.gada 5.maijā].

4. NOTARIĀLĀ AKTA IZSTRĀDES POSMI

Ikvienu dokumentu izstrādes procesu var iedalīt trīs posmos: informācijas vākšana, dokumentu strukturēšana un dokumentu rakstīšana. Notariālā akta izstrādāšanas galvenos posmus autore piedāvā iedalīt sekojoši: notariālā akta projekta izstrādāšana un notariālā akta statusa iegūšana, kas attiecīgi iedalās vēl sīkāk: gribas noskaidrošana; akta sagatavošana; pušu konsultēšana; akta projekta sastādīšana; projekta nolāsīšana; parakstīšana; izsniegšana; oriģināldokumenta glabāšana. Līdz ar to autore norādīs brīdi, ar kuru notariāls akts iegūst juridisku spēku, jo tiesību zinātnē par šo jautājumu pagaidām nav vienotas izpratnes. Autore vienlaikus vēlas arī uzsvērt, ka būtiski ir ievērot notariālā akta izstrādes posmu secīgumu, pretējā gadījumā, notariāls akts neiegūst publiska dokumenta spēku, kā arī vēlamās tiesiskās sekas. Piemēram, zvērināts notārs nav tiesīgs pēc akta parakstīšanas un apliecināšanas papildināt dokumenta saturu; akta dalībnieki pēc akta apliecināšanas nav tiesīgi lūgt notāram veikt labojumus attiecībā uz pausto gribu, jo šāda kārtība ir pieļaujama līdz akta apliecināšanai, t.i., attiecībā uz šo aktu izbeidzas ar pušu paraksta uzlikšanu.

Pirmais no akta projekta posmiem ir notariāla akta sagatavošanas process, kurā ietilpst: gribas noskaidrošana; konsultēšana; dalībnieku pienākums iesniegt nepieciešamos datus, notāra pienākums bez pilnvaras iegūt datus no valsts institūcijām. Šis posms kopumā prasa augstu zvērināta notāra kompetenci, jo nepieciešams ir noskaidrot un izzināt klientu gribu.

Akta dalībnieki drīkst zvērinātam notāram iesniegt jau gatavu dokumenta projektu vai arī vērsties pie notāra, lai viņš to sastāda.¹¹³ Tas nozīmē, ka akta autors var būt zvērināts notārs vai arī paša akta dalībnieki. Protams pastāv arī gadījumi, kad dokumentu projekts ir ticis sastādīts juridiskā birojā un pie notāra ir atnests lai tam piešķirtu publiska dokumenta spēku. Autoresprāt, diskutabls ir jautājums par to cik daudz notārs drīkst iejaukties paša klienta sagatavotā dokumentā. No vienas puses likums notāram uzliek par pienākumu norādīt uz dokumenta nepilnībām, piemēram, ja kādai no iesaistītajām pusēm ir pārmērīgi liels apgrūtinājums. Savukārt, no otras puses, notāram likums aizliedz caurskatīt ekonomisko seku izvērtēšanu, jo Notariāta likuma 87.¹ pantā ir noteikts, ka notāram ir jārauga tiesisko seku izvērtējums. Kā norāda Kurzemes apgabaltiesas zvērināta notāre Irīna Birzniece,¹¹⁴ notārs iejaukties nedrīkst – vienīgi pievērst uzmanību kļūdām, izskaidrot. Tā kā zvērināts notārs ir augsti kvalificēts jurists, viņš pusēm var ieteikt arī citus iespējamus strīda atrisināšanas variantus, bet nedrīkst uzspiest savu viedokli, jo ir tikai vidutājs. Zvērinātu notāru šī iemesla dēļ raksturo arī kā starpnieku un tml.

¹¹³Notariāta likums: Latvijas Republikas likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=59982> [aplūkots 2013. gada 16. martā].

¹¹⁴Tāfelberga D. Droši pie notāra. Tiesu lietas. Kurzemnieks, 2006, 1.augusts. Pieejams: http://news.lv/Kurzemnieks/2006-08-01/Drosi_pie_notara [aplūkots 2013.gada 18.maijā].

Arī tādos gadījumos, kad zvērināts notārs daļēji pats piedalās akta sastādīšanā, t.i., norāda uz tiesiskiem trūkumiem atnestajā projektā, notāram ir pienākums noskaidrot notariālā akta dalībnieku gribu un precizēt darījuma noteikumus, izskaidrot sagatavotā akta dalībniekiem tā saturu un iepazīstināt ar iespējamām tiesiskajām sekām un gādāt par to, lai likumu nezināšana un pieredzes trūkums netiktu izmantots kādai no pusēm par ļaunu. Arī šajā gadījumā notāra pienākums ir ievērot visus likumā paredzētos nosacījumus, kurus notārs ievērotu, ja būtu pats sastādījis notariālā akta projektu. Notārs pārbauda akta dalībnieku identitāti, rīcībspēju, ja nepieciešams pārstāvības tiesības. Tas nozīmē, ka notariālā akta gadījumā notārs uzņemas atbildību par visa akta saturu un tā dalībnieku gribas īstumu. Līdz ar to var raksturot, ka notariāls akts ir zvērināta notāra profesionāls darbības rezultāts.

Kā otro notariālā akta projekta posmu autore norāda notāra pienākumu konsultēt savus klientus. Zvērināts notārs izskaidro klientam darījuma raksturu un sekas vienkāršā, saprotamā valodā, nelietojot sarežģītus juridiskus terminus.¹¹⁵ Notārs, protams, nevar palīdzēt izvairīties no visām problēmām, bet var vērst uzmanību uz apstākļiem, kur var rasties sarežģījumi. Tādā veidā tiek radīts maksimāls gribas līdzsvars starp darījuma pusēm. Notārs nenosaka vienpersoniski kādu pienākumu vai darījuma detaļas, tās tiek izvērtas caur tiesiskajiem svāriem un tiek meklēts kopīgs vidus ceļš. Līdz ar to klientu konsultēšana ir obligāta notāra pamatdarbības priekšnoteikums un caurvij pēc būtības visu klienta vizītes laiku. Visi sniegtie paskaidrojumi ir jāiestrādā taisītajā dokumentā. Autoresprāt, notāra konsultācijai ir subjektīvs raksturs, t.i., konsultācijas apjoms ir atkarīgs no notāra veicamās notariālās darbības. Zvērinātam notāram ir jākonsultē tikai par attiecīgās lietas būtību.

Secīgi kā trešais no notariālā projekta posmiem ir projekta sastādīšana, kurā notārs sabalansē pušu pausto gribu un izsver to caur tiesiskajiem svāriem. Notariālie akti no lietvedības puses tiek gatavoti kā ikviens dokuments, - atbilstoši Civillikuma 1404.pantam, lai darījumam iestātos tiesiskās sekas, būtiski ir ievērot piecus darījumam nepieciešamos elementus: ir zināmi darījuma dalībnieki, tiesisku darījumu priekšmets, gribas izteikums un īstums, tiesiska darījuma sastāvdaļas un tiesiska darījuma forma. Kāda elementa neesamība vai nepilnība attiecīgi padara konkrētu darījumu par spēkā neesošu, apstrīdamu vai tādu, kura spēkā esamību iespējams saglabāt, veicot kādas papildu darbības, kas novērš sākotnēji pieļautos trūkumus.¹¹⁶ Papildus Civillikumā norādītajiem, notariāls akts savu atpazīstamību iegūst ar sekojošiem obligātiem rekvizītiem: 1) gadam, dienai un mēnesim, taisīšanas vietas adresei; 2) zvērināta notāra vārdam un uzvārdam; 3) reģistra numuram; 4) zvērināta notāra parakstam; 5) valsts nodevas summai un

¹¹⁵Latvijas Zvērinātu notāru Ētikas kodekss: kodekss. Pieejams:

http://latvijasnotars.lv/site/docs/2007/10/16/eetikas_kodekss.pdf [aplūkots 2013.gada 14.maijā].

¹¹⁶Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departaments un Latvijas Republikas Augstākās tiesas Judikatūras nodaļa. Par Civillikuma 1415. panta piemērošanu. Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta un Judikatūras nodaļas tiesību prakses apkopojums. Jurista Vārds, 2009. 27. janvāris, Nr. 4. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=DOC&id=186815> [aplūkots 2013. gada 14.maijā].

visām pārējām par veikto aktu vai apliecinājumu iekasētajām summām; 6) notāra zīmoga nospiedumam.¹¹⁷ Notariālos aktus likums pieļauj sastādīt rokrakstā, ka arī izgatavot ar tehniskiem līdzekļiem.

Ceturtais posms iezīmējas ar notariālā akta projekta nolasīšanu, kuru zvērināts notārs skaļā balsī nolasa klātesot visiem tā dalībniekiem (tiešiem un pieaicinātiem), bet pievienotos plānus un citus attēlus liek viņiem priekšā caurskatīšanai. Ar akta nolasīšanu zvērināts notārs pārbauda vai notariālā aktā izteiktā pušu griba ir pareizi saprasta un precīzi attēlota „uz papīra”. Notāram ir pienākums pārliecināties vai darījuma abas puses ir sapratušas visu pareizi, t.i., vai skaidri izprot to par ko vienojas un to ko paraksta. Ja notariālā akta dalībnieki apstiprina, ka viņi saprot notariālā akta saturu un nozīmi un, ka notariālais akts atbilst viņu gribai, projekts viņiem un zvērinātam notāram ir jāparaksta.¹¹⁸

Tiklīdz akts ir nolasīts un zvērināts notārs ir saņēmis akta dalībnieku apstiprinātu piekrišanu pastāvošajam notariālā akta projektam, iezīmējas notariālā akta statusa iegūšanas posms. Notariāls akts savu juridisko statusu iegūst ar tā parakstīšanas brīdi un zvērināta notāra apliecināšanas brīdi - darījumu dalībnieku piekrišana sastādītajam aktam un no tā izrietošajām tiesiskajām sekām. Parakstīšanas procesu var veikt tikai zvērināta notāra klātbūtnē¹¹⁹, t.i., nepieciešama ir notāra fiziska klātbūtne. Zvērināts notārs kā neitrāls liecinieks valsts vārdā apliecina notiekošo faktu,- to ko redzējis un dzirdējis. Ievērojot Civillikuma 1431.pantā noteikto, tad akta parakstīšana, uzskatāma par piekrišanu šim aktam, ja tā saturs parakstītājam bijis zināms un ja viņam tajā tiesiskā darījumā, uz kuru akts attiecas, ir personīga interese un ierunas tiesība. Savukārt, notāram ir jāatsakās apliecināt tādus aktus, kas ir pretrunā to spēkā esamībai. Gadījumos, kad notārs konstatē notariālā akta spēkā esamības trūkumus, darījuma dalībniekiem pastāv sekojošas izvēles: 1) notariālā aktā veikt labojumus tajos punktos, pie kuriem notārs konstatējis nepilnības; 2) atteikties no šāda akta taisīšanas.

Ar ierakstīšanu notariālo aktu grāmatā ir jāsaprot notāra veiktas divas darbības: 1) tiek veikts ieraksts notāra vestajā elektroniskajā reģistrā, kurā hronoloģiskā secībā tiek pierēģistrēti visi notāra taisītie akti un apliecinājumi (katram aktam tiek piešķirts savs reģistrācijas numurs), un 2) notariālais akts fiziski tiek ievietots notariālo aktu grāmatā, kuru ved zvērināts notārs. Tas nozīmē, ka tiek nodrošināta dubulta informācijas saglabāšana par apliecinātu notariālu aktu.

Attiecībā uz reģistrācijas brīdi pastāv atšķirīgi viedokļi: daļa tiesību zinātnieku uzskata, ka reģistrācijas numura piešķiršana ietilpst apliecināšanas procesā un reģistrācijas numurs tiek uzskatīts kā obligāts notariālā akta rekvizīts, bez kura akts nebauda savu publisko ticamību. Cita

117 Notariāta likums: Latvijas Republikas likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=59982> [aplūkots 2013. gada 16. martā].

118Turpat.

119Turpat.

tiesību zinātnieku daļa uzskata, ka autentiskuma panākšana uzskatāma ar brīdi, kad notārs ir uzlicis savu parakstu uz akta, t.i., apliecinājis notariālu aktu. Un akta reģistrācijas numuram ir tikai fakultatīva nozīme. Lai noskaidrotu kuram no viedokļiem piekrīt autore, tiek doti sekojoši argumenti: Pirmkārt, Notariāta likuma 73.pantā ir dots obligāto rekvizītu uzskaitījums: 1) gadam, dienai un mēnesim, taisīšanas vietas adresei; 2) zvērināta notāra vārdam un uzvārdam; 3) reģistra numuram; 4) zvērināta notāra parakstam; 5) valsts nodevas summai un visām pārējām par veikto aktu vai apliecinājumu iekasētajām summām; 6) notāra zīmoga nospiedumam. Otrkārt, Notariāta likuma 82.pantā ir norādīts, ka notariāls akts savu uzticību baudīs tikai ar brīdi, kad būs ierakstīts notariālo aktu grāmatā. Notariāls akts, kurš nav reģistrēts attiecīgajā reģistrā, t.i., nesatur visus notariāla akta nepieciešamos rekvizītus, nav uzskatās par notariālu aktu un līdz ar to nebauda publiska dokumenta spēku. Šāds dokuments ir uzskatāms tikai par privātu dokumentu. Tas nozīmē, ka ar reģistrācijas numura piešķiršanu aktam noslēdzas apliecināšanas process un notariāls akts iegūst spēku un tam piemītošās īpašības.

Turpinājumā notāram ir pienākums akta dalībniekiem izsniegt notariāli apliecinātus notariālo aktu grāmatas izrakstus un notariālo aktu norakstus (Notariāta likums 101.pants), kuri, attiecībā pret tikko sastādītu oriģinālo notariālo aktu, ir tikai notariālā akta atvasinājumi. Interesants ir fakts, ka vienīgais notariālā akta oriģināls ir akts, kurš tiek ierakstīts notariālo aktu grāmatā (Notariāta likums 100.pants), līdz ar to akta oriģināls paliek pie notāra glabājumā nevis izsniegts akta dalībniekiem. Tas nozīmē, ka apliecinātam notariālam aktam piemīt unikalitāte un šis akts faktiski ir radīts tikai vienā eksemplārā.

Dokumentu izstrādāšanas un noformēšanas noteikumos ir dots dokumenta atvasinājumu jēdziens kā arī to veidu uzskaitījums: dokumenta atvasinājums ir dokuments, kas pilnībā vai daļēji atveido dokumenta oriģinālu. Dokumenta atvasinājumu izstrādā noraksta, izraksta vai kopijas veidā.¹²⁰ Lai kāda dokumenta atvasinājums iegūtu juridisku spēku, tam saskaņā ar Dokumentu juridiskā spēka likuma 6.panta 1.daļu ir jābūt pareizi apliecinātam un attiecīgā dokumenta oriģinālam ir jābūt apveltītam ar juridisku spēku.¹²¹ Dokumentu atvasinājumus ir tiesīgi apliecināt notāri.

Attiecībā uz dokumentu atvasinājumiem Notariāta likums pieļauj notāram izdot notariāli apliecinātus notariālā akta grāmatas izrakstus un notariālā akta norakstus. Abos šajos atvasinājumu veidos atspoguļotajam tekstam ir jābūt oriģinālu. Autore Notariāta likuma 103.pantā ir saskārusies ar likumdevēja nekonsekvenci, proti, minētajā pantā notariālā akta oriģināls tiek minēts daudzskaitļa formā, tādā veidā radot sabiedrībai maldīgu priekšstatu, ka

¹²⁰Dokumentu izstrādāšanas un noformēšanas kārtība: Ministru kabineta 2010.gada 28.septembra noteikumi nr.916.Latvijas Vēstnesis, 2010. 14.oktobris, nr.163 (4355). Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=219491> [aplūkots 2013.gada 20.maijā].

¹²¹Dokumentu juridiskā spēka likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=210205> [aplūkots 2013.gada 20.maijā].

notariālam aktam var būt vairāki oriģināli. No precīzi izvēlēta vārda ir atkarīga izteiktās domas skaidrība, teksta satura pareiza izpratne, tādēļ autore daudzskaitļa formu “oriģināliem” vēlas aizstāt pret vienskaitļa formu “oriģināls”.

Izraksts tiek apveltīts ar tādu pašu juridisku spēku, kāds ir notariāla akta oriģinālam.¹²² Dokumenta izrakstu izstrādā, pārrakstot dokumenta oriģināla teksta daļu, kas satur nepieciešamo informāciju. Apliecinot notariālo aktu grāmatas izrakstu, tiek nodrošināta ticamība tā atbilstībai oriģinālam. Savukārt, noraksts ir dokuments, kurā dokumenta oriģināla teksts un rekvizīti atveidoti, pilnībā pārrakstot dokumenta oriģināla pamatinformāciju jebkurā tehniskā veidā. Aizliegts ir apliecināt tāda dokumenta norakstu, kura saturs ir acīmredzamā pretrunā ar likumiem, kas aizsargā pārvaldes kārtību, sabiedrības tikumību vai personas godu. Lai gan dokumentu atsavinājumiem ir ļoti līdzīgas pazīmes, atšķirība ir vērojama katra atsavinājuma mērķī.

Notariālā akta oriģināla atpazīšanai piemīt vēl viena pazīme: oriģinālais notariālais akts satur tā dalībnieku un/ vai zvērināta notāra oriģinālos parakstus, kā arī zvērināta notāra zīmoga nospiedumu. Visi pārējie notariālā akta rekvizīti (skatīt Notariāta likuma 73.pantu) tiek nodrošināti arī akta atsavinājumam.

Notariālā akta atvasinājumi vienmēr būs pieejami likumā noteiktam personas lokam: notariālā akta dalībniekiem vai viņa pārstāvjiem; mantiniekiem un tiesību pēcniekiem. Tā pat arī pašā notariālajā aktā var atrunāt to personu loku, kuriem piešķirt tiesības saņemt notariālā akta atvasinājumus, kā arī noteikt kārtību to saņemšanai, piemēram, aizliegts saņemt notariālā akta izrakstu bez citu notariālo aktu dalībnieku piekrišanas.

Izdodot notariālā akta atvasinājumu uz oriģināla ir jāatzīmē, kam un kad un ar kādu reģistra numuru izdots attiecīgais izraksts vai noraksts, kā arī katrā notariālo aktu grāmatas izrakstā ir jānorāda, kurš izraksts tas ir pēc kārtas un jāatzīmē pierādījumi, kas piešķir tiesības izrakstu saņemt. Tikai ar apgabaltiesas priekšsēdētāja atļauju interesējošo dokumentu atvasinājumu var saņemt jebkura cita persona. Šādu noteikumu ievērošana norāda uz to, ka, izdodot notariālā akta atvasinājumu, notāram ir jāpārbauda personas identitāte un jāpārlicinās par viņam piešķirtajām tiesībām, vēlreiz uzsverot notariālā akta noslēpuma saglabāšanas pienākumu.

Notariālā akta izstrādāšana noslēdzas ar notariālā akta vienīgā oriģināla glabāšanu pie notāra notariālo aktu grāmatā. Šāda veida obligāta notāra funkcija ir garants tam, ka notariālā akta oriģināls nekad nepazudīs. Lai varētu izpildīt šādu glabāšanas garantiju, likumdevējs ir paredzējis striktus nosacījumus attiecībā uz notariālo aktu glabāšanu, - parakstītā akta oriģināls glabājas notāra lietās un to nedrīkst iznest ārpus notāra prakses telpām. Visas uzticētās lietas, akti un dokumenti zvērinātam notāram ir jāglabā slepenībā.¹²³

122Notariāta likums: Latvijas Republikas likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=59982> [aplūkots 2013. gada 20.maijā].

123Turpat.

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autore izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Zvērināta notāra profesija ir komplicēta: lai notārs varētu nodrošināt savu profesionālo darbību, notāram vienlaikus ir jābūt gan kā amatpersonai, gan kā brīvās juridiskās profesijas pārstāvim;
2. Piederība tiesu sistēmai raksturo notariātu kā bezstrīdus institūtu;
3. Valsts varas pienākums sabiedrībai nodrošināt uzticamu tiesību institūtu, jo sabiedrībai ir nepieciešams kompetents, godīgs un atbildīgs zvērināts notārs, tāds kurš nodrošina konfidencialitāti likumā noteiktā kārtībā, kā arī spēj ar savu profesionalitāti un empātijas rakstura iezīmēm iegūt klienta uzticību;
4. Normatīvajos aktos izvirzītās kvalifikācijas prasības iekļūšanai profesijā, kā arī prasības patstāvīgas kvalifikācijas paaugstināšanai, ir pamatotas un samērīgas ar zvērināta notāra noteikto statusu un īpašo lomu sabiedrībā un ir saglabājamas;
5. Šobrīd deleģētās tiesības tieslietu ministram iecelt, atstādināt un atcelt no amata zvērinātus notārus ir pretrunā ar varas dalīšanas principu; tādēļ autore piedāvā priekšlikumu svītrot no Notariāta likuma 8.pantu un pārējos pantos, kuros ir atsauces uz tieslietu ministra kompetenci, veikt grozījumus, nosakot dalītu kompetenci apgabaltiesas priekšsēdētājam un Latvijas zvērinātu notāru padomei;
6. Zvērinātam notāram ir jābūt Latvijas Zvērinātu notāru kolēģijas loceklim, tādējādi nodrošinot valsts un visas kolēģijas uzraudzības iespēju, jo profesionālās prasības bez izņēmuma attiecas uz visiem Latvijā praktizējošiem zvērinātiem notāriem;
7. Zvērināts notārs par savu amata darbību likumā noteiktā kārtībā ir disciplināri, civiltiesiski un krimināltiesiski atbildīgs; proti, notārs par savu profesionālo darbību uzņemas pilnu atbildību ar visu savu mantu;
8. Latvijā zvērinātam notāram valsts no vienas puses nodrošina neatkarību, neitralitāti un profesionālā noslēpuma neizpaušanas garantiju; bet no otras puses notāru ierobežo: nosakot prakses vietas (pastāvot *numerus clausus* principam), nosakot takses apmēru un atlīdzības kārtību, aizliedz notāram pašam sevi reklamēt;
9. Autore norāda, ka labas pārvaldības princips ietver tādas sistēmas izveidošanu, kas ir viegli uztverama un sabiedrībai izprotama; autore piedāvā izstrādāt vienotu terminoloģijas pielietojumu visās tiesību normās, t.i., Notariāta likumu papildināt ar terminu skaidrojumiem, kā arī veidot Notariāta likuma komentārus, kuros tiktu skaidroti un komentēti neskaidrie jautājumi,

kā arī apkopotī tiesu prakses materiāli un pētījumos gūtie rezultāti, tādā veidā veidojot vienotu izpratni;

10. Notariālo dokumentu kopumu veido ar tiesiskām sekām atšķirīgi dokumenti;

11. Publiska apliecinājuma spēks tiek piešķirts taisāmā notariālā apliecinājuma objektam: apliecināmajam personu gribas izteikumam, apliecināmajam faktam, apliecināmajai darbībai;

12. Ar paraksta īstuma apliecināšanu zvērināts notārs piešķir publisku ticamību faktam, ka persona, kuras personība ir identificēta, ir parakstījusies uz attiecīgā dokumenta neieinteresētas valsts amatpersonas klātbūtnē un turklāt persona ir vēlējusies šo sava paraksta īstuma apliecināšanu uz šī dokumenta, tādējādi garantējot šo parakstu autentiskumu;

13. Autentiskuma piešķiršana visam dokumentam, attiecībā uz privātu dokumentu ir iespējama, ja tas tiek taisīts notariālā akta kārtībā (Notariāta likums 87.pants);

14. Zvērināts notārs taisa tādus aktus, kas ir gan saistoši, gan izpildāmi; t.i. notariāls akts, kas ir sastādīts un apliecināts atbilstoši normatīvo aktu prasībām, strīda gadījumā ir neapstrīdams pierādījums;

15. Autore piedāvā savu Notariāta likuma 82.pantu izteikt šādā redakcijā: „Notariāls akts ir zvērināta notāra apliecinājums, kas nodrošina visa dokumenta satura autentiskumu, notāra īpašu atbildību un publisku ticamību”.

16. Notariālā akta oriģināls ir tikai viens un tas tiek ievietots notāra vestajā notariālo aktu grāmatā. Autore Notariāta likuma 103.pantā daudzskaitļa formu “oriģināliem” vēlas aizstāt pret vienskaitļa formu “oriģināls”;

17. Galvenā atšķirība starp abiem minētajiem notariālā apliecinājuma veidiem ir atbildības un kontroles apjomā, kas ir ietverts katrā no tiem;

18. Paraksta apliecinājums ir visnepilnīgākais notariālais apliecinājums, kas negarantē darījuma pusēm nekādu aizsardzību; attiecīgi dokumenta dalībniekiem ir nepieciešams pašiem rūpēties par to, lai būtu pierādāms dokumenta saturs un spēks;

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN JURIDISKO AKTU SARAKSTS

Literatūra

1. Baldunčiks J., Pokrotniece K. Svešvārdu vārdnīca. Rīga: Jumava, 1999.
2. Balodis K. Ievads civiltiesībās. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007.
3. Baranovska L., Liparte E. Latvijas atjaunotā notariāta desmitgade. Rakstu krājums. Rīga: Latvijas Zvērinātu notāru padome, 2003
4. Belousova R. Notāra profesija - uzticība un atbildība. Jurista vārds, 1999, 4.marts, Nr.8 (115). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=DOC&id=22451>
5. Bukovskis V. Civīlprocesa mācības grāmata. Rīga: autora izdevums, 1933.
6. Damane L. Notariāta institūta aizsākums. Jurista Vārds, 2009. 24. februāris, Nr. 7 (312) Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=auth&id=188038>.
7. Dekerss Ē. Notāra profesija, tās deontoloģija un tās struktūras. Starptautiskās Latīņu notariāta savienības Eiropas un Vidusjūras reģiona lietu komisija, 2000. Pieejams: <http://www.notary.lv/site/docs/2007/10/16/dekers-deont.pdf>.
8. Ieskats Latvijas notariāta attīstībā. Latvijas Zvērinātu notāru padome. Rīga: Mans Īpašums, 1998.
9. Jarkina V. Vai notārs savas prakses reklamēšanai var lietot domēnu „notariāts”. Jurista Vārds, 2010. 1. jūnijs, Nr. 22 (617). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=auth&id=210892>.
10. [b.a.] Juridisko terminu vārdnīca, Kamene, 2002.
11. Juridiskās profesijas un tiesiskie sadarbības tīkli. Pieejams: https://ejustice.europa.eu/content_legal_professions-29-lv.do
12. Kalniņš E. Tiesisks darījums. Privāttiesību teorija un prakse. Raksti privāttiesībās. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005.
13. Krastiņa I. Advokāta profesija neietilpst uzņēmējdarbībā. Informācija presei. Pieejams: <http://jpa.server3.alt.lv/informacija-presei/jurista-vards-advokata-profesija-neietilpst-uznemejdarbiba>
14. Krauss Frīders H. Kā novērst risku darījumos ar nekustamo īpašumu. Informācija. Jurista vārds, 2005,4.oktobris, Nr.37 (392). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=DOC&id=117963>
15. Latīņu tipa notariāts un Starptautiskā latīņu notariāta savienība. Latvijas zvērinātu notāru padome. Publicēts: http://latvijasnotars.lv/site/docs/2007/10/16/Starptautiska_notaru_savieniba.pdf.
16. Latvijas notāru saraksts. Pieejams: <http://latvijasnotars.lv/lv/notary/profiles/>

17. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Saistību tiesības. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: Mans īpašums, 2000.
18. Lediņa L. Latvijas notariāts kontinentālās Eiropas tiesību sistēmā. Jurista Vārds, 2004. 24. februāris, Nr. 7 (312). Pieejams:
<http://www.juristavards.lv/index.php?menu=DOC&id=84636>.
19. Litvins G. Atjaunotajam Latvijas notariātam – 20 gadi. Notikums. Jurista vārds, 2013, 26.marts, Nr.12 (763). Pieejams:
<http://www.juristavards.lv/index.php?menu=auth&id=255637>
20. Matule S. Notariāts kā vienas pieturas aģentūra. Intervija. Jurista Vārds, 2008. 11. novembris, Nr. 43 (548).
21. Merloti. M. Kāda bija latīņu notariāta pirmā desmitgade Austrumeiropā. 2003, 9.septembris, Nr.32 (290). Pieejams:
<http://www.juristavards.lv/index.php?menu=DOC&id=78711>
22. Metuzāle I. Notariāla akta kā autentiska dokumenta pieradījums un izpildes spēks. Grām.: Civilprocesa aktuālie jautājumi. 2007.gada zinātniskās konferences materiālu krājums. Tiesu namu aģentūra, 2008
23. Notāru pienākumi. Pieejams: <http://latvijasnotars.lv/lv/services/obligations/>
24. Orlovska S. Eiropas Savienība un Latvijas notariāts. Jurista Vārds, 2003. 23. decembris, Nr. 46 (304). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=DOC&id=82362>.
25. Osipova S. Latvijas notariāta funkcijas un tā sniegtās juridiskās palīdzības pieejamība, To izvērtējums. Pētījums. Pieejams:
www.tm.gov.lv/lv/documents/.../Osipova_petijums_07022009-final.doc.
26. Osipova S. Notariāta ģenēze un evolūcija Latvijā viduslaikos un jaunajos laikos. Pieejams:
<http://latvijasnotars.lv/site/docs/2007/10/16/Notariats-11082003.pdf>.
27. Rudāns S. Darījuma rakstiska forma. Jurista Vārds, 2008. 22. janvāris, Nr. 3. Pieejams:
<http://www.juristavards.lv/index.php?menu=DOC&id=169502>.
28. Rudāns S. Darījuma rakstiska forma. Jurista Vārds, 2008. 15. janvāris, Nr. 2, 2. – 4. lpp.
29. Rušeniece D. Zvērināta notāra statuss, kompetence, pakalpojumi Latvijā. Skaidrojums. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/skaidrojumi.php?id=248364>
30. Starptautiskais notariāts. Pieejams: <http://latvijasnotars.lv/lv/notary/international>
31. Šermukšnis I. Par notariātu Latvijā, tā problēmām un perspektīvām. Jurista Vārds, 2003. 9. septembris, Nr. 32 (290). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/menu?=doc&id=78709>.
32. Šermukšnis I. Par notāru vietu tiesiskā valstī, 1996, 5.janvāris, Nr.1 (15). Pieejams:
<http://www.juristavards.lv/index.php?menu=DOC&id=36818>
33. Tāfelberga D. Droši pie notāra. Tiesu lietas. Kurzemnieks, 2006, 1.augusts. Pieejams:
http://news.lv/Kurzemnieks/2006-08-01/Drosi_pie_notara

34. Tiesnešu pamatprincipi. Eiropas Tiesnešu konsultatīvās padomes secinājumi. Jurista Vārds, 2010. 28. decembris, Nr. 52 (647). Pieejams:
<http://www.juristavards.lv/index.php?menu=DOC&id=223246>.
35. Torgāns K. Saistību tiesības. I daļa. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.
36. Valsts Vienotā Datorizētā Zemesgrāmata. Pieejams:<http://www.zemesgramata.lv/?cid=31>
37. Virko E. Kādam būt Latvijas notariātam. Jurista Vārds, 2003. 16. septembris, Nr. 33 (291). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=DOC&id=78968>.
38. Bergh R. Theory and Evidence on the regulation of the Latin Notary Profession. [b.v.],[b.i.], 2006, 22.p. Pieejams: <http://www.seor.nl/media/files/law-and-economics-notaries.pdf>
39. International Union of Notaries. Pieejams:
http://uinl.net/notariado_mundo.asp?idioma=ing&submenu=NOTAIRE
40. Андреева Ю.А. Становление и развитие государственного контроля и надзора в сфере нотариата. Pieejams: http://www.notariat.ru/bulletinarhiv/press_2885_23.htm
41. Сухотина Е. Нотариат - это гарантии и стабильность! Информационный нотариальный портал. Pieejams: <http://www.notary.ru/notary/text12.html>
42. Для чего нужен нотариус? Информационный нотариальный портал. Pieejams:
<http://www.notary.ru/people/notary.html>
43. Медведев И. Г. Латинский нотариат. Pieejams: <http://www.notiss.ru/index.php?id=28>.
44. Медведев И.Г. СОВРЕМЕННЫЙ ЛАТИНСКИЙ НОТАРИАТ: ОБЗОР ПОСЛЕДНИХ РЕШЕНИЙ. Pieejams: <http://www.notiss.ru/usring/discours.htm>.

Normatīvie akti

45. Arhīvu likums. LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=205971>
46. Bāriņtiesu likums: Latvijas Republikas likums. Pieejams:
<http://www.likumi.lv/doc.php?id=139369>.
47. Civillikums: Latvijas Republikas likums. Pieejams:
<http://www.likumi.lv/doc.php?id=225418&from=off>.
48. Civilprocesa likums: Latvijas Republikas likums. Pieejams:
<http://www.likumi.lv/doc.php?id=50500>.
49. Dokumentu juridiskā spēka likums: LR likums. Pieejams:
<http://likumi.lv/doc.php?id=210205>
50. Komerclikums: Latvijas Republikas likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=5490>
51. Notariāta likums: Latvijas Republikas likums. Pieejams:
<http://www.likumi.lv/doc.php?id=59982>.

52. Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1994. 20.aprīlis, nr.47 (178).Pieejams:
http://www.likumi.lv/doc.php?id=58065&menu_body=KDOC
53. Par tiesu varu: Latvijas Republikas likums. Pieejams:
<http://www.likumi.lv/doc.php?id=62847>.
54. Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993.1. jūlijs, Nr.43.
55. Zemesgrāmatu likums: Latvijas Republikas likums. Pieejams:
<http://www.likumi.lv/doc.php?id=60460>.
56. Latvijas Republikas Augstākās padomes 1993. gada 1. jūnija lēmums „Par Latvijas Republikas Notariāta likuma spēkā stāšanās laiku un kārtību”. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 1993. gada 9. jūlijs Nr. 48. Pieejams:
<http://www.likumi.lv/doc.php?id=59983&from=off>.
57. Par Latvijas Republikas 1937.gada Notāru likuma spēka atjaunošanu un grozījumiem un papildinājumiem tajā: Latvijas Republikas likums. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 1993. gada 9. jūlijs Nr. 48. Pieejams:
http://www.likumi.lv/doc.php?id=59982&version_date=01.09.1993#saist_4.
58. Noteikumi par zvērinātu notāru reģistru un grāmatu formu un to vešanas kārtību: Ministru kabineta 2008. gada 30. jūnija noteikumi Nr. 488. Pieejams:
<http://www.likumi.lv/doc.php?id=177578>.
59. Noteikumi par zvērinātu notāru atlīdzības taksēm un to noteikšanas kārtību: Ministru kabineta 2008. gada 15. septembra noteikumi Nr. 747. Pieejams:
<http://www.likumi.lv/doc.php?id=181766&from=off>.
60. Noteikumi par valsts nodevu par notariālo darbību izpildi: Ministru kabineta 2009. gada 27. oktobra noteikumi Nr. 1069. Pieejams:
<http://www.likumi.lv/doc.php?id=198172&from=off> Dokumentu izstrādāšanas un noformēšanas kārtība: Ministru kabineta 2010.gada 28.septembra noteikumi nr.916.Latvijas Vēstnesis, 2010. 14.oktobris, nr.163 (4355). Pieejams:
<http://likumi.lv/doc.php?id=219491>
61. Zvērinātu notāru eksāmena un kvalifikācijas pārbaudes kārtība. Ministru Kabineta 2008.gada 30.jūnija noteikumi Nr.485. Latvijas Vēstnesis, 2008.gada 8.jūlijs, Nr.103 (3887).Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=177801>
62. Eiropas notāru ētikas kodekss. Pieejams:
http://latvijasnotars.lv/site/docs/2007/10/16/eiropas_etikas_kodekss.pdf
63. Latvijas Zvērinātu notāru Ētikas kodekss: kodekss. Pieejams:
http://latvijasnotars.lv/site/docs/2007/10/16/eetikas_kodekss.pdf

64. Kārtība, kādā Latvijas Zvērinātu notāru padome sniedz pārskatu par zvērinātu notāru veiktajām darbībām: Ministru Kabineta 2008.gada 17.jūnija noteikumi Nr. 439. Latvijas Vēstnesis, 2008. 20.jūnijs, nr.96. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=177099>

Juridiskie prakses materiāli

65. Par likuma "Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu" 22. panta otrā teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam": Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2009. gada 19. maija spriedums lietā Nr. 2008-40-01. Latvijas Vēstnesis, 2009. 20. maijs, nr. 78.
66. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departaments un Latvijas Republikas Augstākās tiesas Judikatūras nodaļa. Par Civillikuma 1415. panta piemērošanu. Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta un Judikatūras nodaļas tiesību prakses apkopojums. Jurista Vārds, 2009. 27. janvāris, Nr. 4. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=DOC&id=186815>
67. Tiesu prakse saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanā. Tiesu prakses apkopojums. Latvijas Republikas Augstākā tiesa, 2010. Pieejams: www.at.gov.lv/files/docs/petijumi/bezstridus_izpildisana.doc.
68. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012. gada 18. aprīļa Spriedums Lietā Nr. SKC-176/2012. Notariāla akta patiesīguma apstrīdēšanas kārtība. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=auth&id=252098>
69. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010.gada 30.decembra lēmums lietā Nr. A7032710/8 SKA-1078/2010. Pieejams: http://www.at.gov.lv/files/archive/department3/2010/ska_1078_10.pdf
70. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2008. gada 12.novembra lēmumu lietā Nr. SPC – 85/2008. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/files/archive/department1/2008/spc-85-ga.doc>
71. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2008. gada 9.janvāra lēmumu lietā Nr. SPC-0002-08. Pieejams: <https://www.lursoft.lv/law?act=NISACT&SessionId=1C006DAF28A9E4F5A0891EF596164493&actid=138983>
72. [b.a.] Satversmes Tiesa atzīst par Satversmei atbilstošu saistību bezstrīdus piespiedu izpildes kārtību. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/politics/st-atzist-par-satversmei-atbilstosu-saistibu-bezstridus-piespiedu-izpildes-kartibu.d?id=31979631>

Citi avoti

73. Damane L. Notariālais akts kā mantisko un nemantisko tiesību garants. Promocijas darbs.
Pieejams: <https://luis.lanet.lv/pls/pub/luj.fprnt?l=1&fn=F-2050448075/Linda%20Damane%202012.pdf>
74. 28.10.2010. likuma „Grozījumi Notariāta likumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams:
<http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/BFA34BEE95D781D2C225776D0024C0B1?OpenDocument>.
75. 28.10.2010. likuma „Grozījumi Notariāta likumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija).
Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/BFA34BEE95D781D2C225776D0024C0B1?OpenDocument>
76. LU Sociālo un politisko pētījumu institūts. Latvija. Pārskats par tautas attīstību, 2008/2009: Atbildīgums. 3.3. Juridisko profesiju atbildīgums. Pētījums. Pieejams:
<http://szf.lu.lv/files/petnieciba/publikacijas/TAP2009.pdf>
77. 2013.gada 9.maija Intervija ar Latvijas zvērinātu notāru padomes rīkotājdirektori Viju Piziču.
78. 02.12.2008. Par Valsts pārvaldes iekārtas likuma 54. panta trešās daļas nosacījumu izpildi informācijas apmaiņā starp publiskām personām un privātpersonām atsevišķu uzdevumu deleģēšanā. Informatīvais ziņojums. Pieejams:
<http://195.244.155.183/lv/mk/tap/?pid=30355090>

Pielikums Nr.1

Latvijas Zvērinātu notāru padomes pārskats par zvērinātu notāru darbībām

Pārskata periods: 01.01.2008 – 30.04.2013

gads	Notariālo aktu skaits		Apliecinājuma uzrakstu skaits			Visu amata darbību kopējais skaits
	gribas izteikumi	faktu apliecinājumi	parakstu īstuma apliecinājumi	norakstu un tulkojumu apliecinājumi	pārējo apliecinājumu skaits	
2008.gads (janv. - dec.)	78462	12963	318477	139729	153547	733603
2009.gads(janv. - dec.)	61177	11748	237767	136092	119061	590356
2010.gads (janv. - dec.)	61541	12478	233194	126763	114313	568749
2011.gads (janv. - dec.)	69943	18227	252392	124722	139859	624520
2012.gads (janv. - dec.)	73544	18660	266333	117081	146056	638188
2013.gads (janv. - apr.)	25717	7722	93221	41550	52739	226719

Bakalaura darbs „Notariāla akta un zvērināta notāra taisīta apliecinājuma izpratne ”
izstrādāts LU Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie
informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: _____ Liene Dūdo
(*personiskais paraksts*)

Rekomendēju/ nerekomendēju darbu aizstāvēšanai
Vadītāja: Dr.iur. lektore Linda Damane _____
(*personiskais paraksts*)

Recenzents: _____

Darbs iesniegts Civiltiesību katedrā
Dekāna pilnvarotā persona: _____

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma gala sēdē
_____ prot. Nr. _____

Komisijas sekretāre: _____
(*personiskais paraksts*)